

يورەك سىرلىرى

شعر تۇپلىمى

دكتور شرعى جوزجانى

تۈپلەم تانىشمەلرى:

- تۈپلەم آتى: يۈرەك سىرلىرى
- شاعر: دكتور عبدالحكيم شرعى جوزجانى
- مەھتەم وادىتور: دكتور شفىقە يارقىن
- سان: بىر مىنگ
- چاپ نوبتى: بىرىنچى
- چاپ يېرى: كابل، افغان مىسلىك باسمى خانەسى
- چاپ يىلى: 1388 ش. / 2009 م.
- چاپ حقى محفوظ دىر.

دكتور عبدالحكيم شرعى جوزجاني

رسام: دكتور عنايت الله شيراني

www.ezgu.org

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سۆز باشی

تورکی تیللر قطاریده اؤزبېک تیلی اؤزىگه خاص اۋرىن توتهدى. تیل هر بیر ملت بېلگىسى و هر بیر خلق ملی غرورى نینگ رمزی حسابلنهدى. اۋزىنى حرمت قىلىپ اعزازلگن هر بیر قوم، آنه تىلىنى هم اعزازلیدی و اونى رواجلتیرهدى. عین حالده تیل برچه ملت اعضالرىنى اۋز ارا باغلب توروچى و بیر- بیرىنى توشونیش واسطه سی صفتیده، علم و معرفت نى اۋزشتیریب ترقه تیش وسیله سی هم دیر.

عصرلر دوامیده خلقيمىزگه اعتبارسىزلىک نتیجه سیده آنه تىلىمىز هم اعتباردن توشیب قراوسىز بۇلىپ كېلگن اېدى. لېكن زمان اۋتیشى بیلن اجتماعى و سیاسى شرايط اۋزگریشى عاقبتیده ۱۳۸۲ يیل اۋتکزیلگن لویه جرگه ده تصدیق لنگن افغانستان اساسى قانونى نینگ ۱۶نچى ماده سیگه كۈره اۋزبېک تیلی رسمى تیل درجه سیگه كۈته ریلیپ، اولوسیمىز نینگ اېزگو ایستکلریدن بیرى قسماً عملگه اۋسیریلدی و تىلىمىزنى قانون حمایه سی استیده رواجلتیریش اوچون امكانیت یره تیب بېریلدى.

اۋتمیشگه باقادیگن بۇلسک، جهان تیللری قطارى اۋزىگه مناسب اۋرىن توتیب كېلگن تورکی تیللر جمله دن اۋزبېک تیلی، اۋزى نینگ دقیق گرامر قاعده لری، باى ادبی خزینه سی بیلن هر دایم تدقیقاتچیلر و شرقشناس عالمر دقت مرکزیده توریپ، علمی تېکشیریشلر موضوعى بۇلىپ كېلگن. تورکی اولوسلر دولتچیلیگى تارىخیده كۈك تورکلر همده كوشانلر دوریدن باشلپ بوگونگه قدر تىلىمىز تورلى باسقىچلردن اۋتیب، تورلى اۋزگریشلرنىنگ گواهی بۇلىپ كېلگن. كوشان شاهلری تنگه لریده ضرب اوریلگن «يىغو» (جېغو - خاقان، شاهزاده معنی سیده گى تورکچه سۆز) دن تارتیب، اورخون - يىنىسى قيمتلى يازمه يادگارلیکلری، اۋزبېکستان و اۋرته آسیا حدودلریده تاپیلگن باستانشناسلیک يادگارلیکلریده گى تورکی يازولر، تىلىمىز قنچه اوزاق اۋتمیشگه اېگه اېکن لیگیدن دلالت بېره دى.

اۋن بیرىنچى عصرده یره تیلگن يوسف خاص حاجب نینگ «قوتادغو بىلىک» کتابى، احمد یوگناكى نینگ «عتبه الحقایق» کتابى و باشقه بیر قطار يازمه اثرلر تىلىمىز قنچه علمی، فلسفى غایه لرنى افاده اېتیشگه قادر اېکنلیگى نینگ انکار اېتیب بۆلمه یدىگن دلیلى در.

اسلام دینی کیریب كېلگننن كېين مرکزی آسیاده تىلىمىز نینگ اېكى بویوک حامیسی موجود بۇلىپ، اونینگ رواجى و انكشافیده اونوتيلمس حصه قوشیب كېلگنلر. قاره خانیلر دوریده بیرىنچى حامى اتاقلی فیلولوگ عالم محمود کاشغرى اۋزى نینگ منگو اثرى «دېوان لغات التورک» ده اونینگ فیلولوژیک خصوصیتلرىنى ياريتیب بېرىپ، اسلامدن آلدىنگى دورلردن قالگن ادبی يادگارلیکلرنى هم قید اېتگن. او، اۋرته آسیا خلقلرى بیلن عباسیلر دولتى آرە سیده رواجلنپ بارە ياتگن دوستانه مناسبتلرنى مستحکملش مقصیدیه اۋز کتابىنى عرب تیلیده يازیب، عباسیلر خلیفه سی «المقتدر بامر الله» گه تقدیم اېته دى. اسلام دائره المعارفى ده «قاره خانیلر» آرتیکلى نینگ مولفی اوملژان پرتساک نینگ يازیشیچه اوندن عباسیلر خلیفه سی اوشبو بېنظیر کتابنى تألیف اېتیشنى ایسته گن اېکن.

تورکی تیللر تکاملی اوچون «دېوان» نینگ توتگن اۋرنى نهایت مهم اېدى. کاشغرى اوشبو اثرى بیلن آنه تیلیده علمی تیل شناسلیککه اساس سالیپ، اونینگ مرکب قیرره لرىنى اچیب بېردى.

تېموریلر دوریده تىلىمىز نینگ اېکىنچى بویوک حامیسی بیرىک دولت و سیاست اربابى، اقتدارلى ذواللسانین شاعر، منتقد، متفکر، تصوف و عرفان فلسفه سینىنگ اولوغ بىلىمدانى امیر علیشېر نوایى اېدى.

تورکی تیل، اونینگ همتی و ایجاد، معرفت‌پرور پادشاه سلطان حسین میرزا باقرا حمایه‌سی بیلن گلب، یشنه‌دی و دولت تیلی درجه‌سیگه کؤته‌ریلیدی. نوایی اؤزبیک تورکی تیلیده ادبی، بدیی افاده امکایتلری نینگ کینگ کؤلمده موجود اېکن لیگینی انکار اوتووچیلر و اوشبو تیلده اصیل (اورژینل) بدیی اثرلر یره‌تیش قابلیتی یوق دېب، دعوا قیلووچیلرگه جوابا «محاکمه اللغتين» کتابینی یازیب، نه فقط انکار اېتیب بۆلمه‌یدیگن دلیللر بیلن اولرینینگ اساسیز ادعا و سفسطه لرینی رد اېتدی؛ بلکه عملده اوشبو امکایتلرنی کؤرسیتیش مقصدیده تورکی تیلده خمسه‌چیلیک عنعنه‌سیگه اساس سالدی و اؤزی یره‌تگن اؤتتیزدن آرتیق اثرلر بیلن اؤزبیک کلاسیک ادبیاتینی کؤکلرگه کؤتردی. اولر آراسیده "خزائن المعانی" غزل ژانری بؤیچه آنه تیلیمیزده بیریک شاه اثر حسابلنهدی. نوایی تامانیدن کؤرسه‌تیلگن تشبث و تشویقات کؤپدن-کؤپ تورکی گوی شاعرلرگه ادبی ایجاد و یره‌تیش اوچون یول آچیب بېردی. اونینگ دوری آنه تیلیمیز ترقیاتی تاریخیده آلتین دور حسابلنهدی.

تېموریلر و اولردن کپین بابریلر نه فقط اؤزبیک تیلی رواجیگه کته حصه قۇشدیلر، بلکه عین حالده دری تیلی حامیلری صفتیده هم اونوتیلمس خدمت قیلدیلر. ایرانلیک عالم دکتور ذبیح الله صفا «ایرانده ادبیات تاریخی» ناملی کتابیده تېموریلر و بابریلر هم اؤز حمایه‌لری و هم ایجادلری بیلن فارس تیلینی انقراضدن نجات بېردیلر، دېیدی.

شونینگدیک صایب تبریزی، جلال الدین رومی بلخی، نوایی، حسینی، لطفی، شیخیم سهیلی، بابرشاه، کامران میرزا، عبید الله خان عبیدی، امیری، نادره بېگیم کبی کؤپ شاعرلر هم تورکی و هم دری تیلیده اثرلر یازگنلر. اولردن ایریم لری؛ مثلاً نظامی گنجوی 1 میرزا عبد القادر بیدل، امیر خسرو دهلوی، هلالی چغتایی، زیب النساء بېگیم، میرزا غالب و احمد شاه ظفر تورک بۆلسه لر هم، اساساً دری تیلیده شاه اثرلر ایجادکارلری بۇلیب کېلگنلر. اولرینینگ ایریم لری اساساً اردو تیلیده یازگن شعرلری بیلن مشهور دیرلر.

اسلام دینی کینگ کؤلمده ترقلگندن کپین شرق تیللریدن دری تیلی اؤز رواجلنیش جریانیده عمومی تیلگه ایلنگن عرب تیلی و ادبیاتیدن ثمره‌لی فایده‌لنپ کېلیدی 1. زمان اؤتیشی بیلن تورلی خلقلر مدینیتی ملاقاتی جریانیده کؤپ عربچه سؤزلر و اتمه لر اوشبو تیلگه اؤتیب جایلشدی.

مشهور عالم علامه قزوینی تأکیدلگنیک، فارس تیلی نینگ اوچدن ایکی قسمینی عربچه سؤزلر تشکیل اېته‌دی. البته بو حادثه فارس تیلی نینگ اؤسیشی، علمی، ادبی و بدیی افاده یۇللری نینگ کینگه‌ییشینی آشیریب، باییشیگه سبب بۇلدی. رواجلنیش جریانیده اؤزبیک تیلی هم هر ایکی تیل بیلن ملاقات نتیجه سیده اولردن تأثیرلنپ، علمی، ادبی و فلسفی اتمه لر هر ایکی تیلدن تیلیمیزگه کیریپ کېلیپ، اونگه بایلیک و غنا بغیشله دی. مثال طریقه‌سیده ایتیش ممکن که قدیمی تورکی تیللریده فقط برماق وزنلریده شعر یازیلردی و عروض وزنلری کیریپ کېلمه‌گن اېدی.

برماق وزنلری تورکی شعرلرینینگ قدیمی قالبلری و تورکچه سؤزلر و عبارلرینینگ طبیعی توزیلیشگه ماس و اویغون وزنلردن عبارت بۇلیپ، تاریخ جریانیده برچه تورکی خلقلر تامانیدن ایشله‌تیلیپ کېلگن. محمود کاشغری نینگ «دېوان لغات التورک» بیریک اثرینی نه‌هایت دقت و امانتدارلیک بیلن فارس تیلیگه ترجمه قیلگن اقتدارلی عالم دکتور حسین محمدزاده صدیق، اثرگه یازگن عالمانه مقدمه‌سیده تأکیدلگنیک، تورکی تیلیگه خاص بۇلگن اوشبو وزنلر تاپیلیشی بوندن ییتتی مینگ ییل آلدینلرگه ییتیب باره‌دی 2.

کاشغری دېوانده برماق وزنلری یا که هجایی وزنلرینینگ اؤن توری و هر بیر توریده شعرلر نمونه‌لری و هجالت سانیی کؤرسه‌تیب بېرگن. نتن ملله‌یف اؤزبیک ادبیاتی تاریخی بیرینچی جلدیده تأکیدلگنیک، دېوانده بېریلگن قۇشیق و لېریک شعرلرینینگ کؤپچیلیگی ۷-۸ هجالی و تۇرت مصرعلی دور. بو خصوصیتنی اؤزبیک خلق قۇشیق‌لریده کؤریشیمیز ممکن. افغانستان اؤزبیک قۇشیق‌لری هم کؤپینچه اوشبو وزنده بۇلیپ، برچه شهر و قیشلاقلرده ایتیلهدی. اولردن بیر ایکی مثال:

تام اوستیگه گل خیری
یاله سی ایری - ایری
بیرگینه موچی بېرگین

¹ علی افندی حلمی داغستانی مصر خدیویه کتابخانه‌سی مسؤولی ۱۳۰۶ قمری ییلی مصر عثمانیه مطبعه‌سیده چاپ اېتیلگن فارسچه و تورکچه کتابلر فهرستیده مذکور کتابخانه ده نظامی گنجوی نینگ تورکی دېوانی موجود دېب معلومات بېرگن. (محمد رحمانی فر، نگاه‌ی نوین به تاریخ دیرین تورکهای ایران، نشر اختر، ص ۱۵۷)

آته-آنهنگی خیری

تام اوستیگه گل حوض

گل تبرگنی باره بیز

گل دی بهانه قیلیب

میده جانندی کوره بیز

بوگون برماق وزنلری برچه تورکی خلقلر شعریته اساسی وزنلری تشکیل اېتهدی. اؤزبېکستان، قیرغیزستان، قزاقستان و تورکمنستان شاعرلری عموماً، تورکیه، آذربایجان و ایران آذربایجان شاعرلری کؤپینچه هجالی وزنلرده ایجاد قیله دیلر. تورکی و فارسی تیل بویوک شاعری دکتور محمد حسین شهریارنینگ کؤپ شعرلری اینیقسه اونینگ شاه اثری «حیدر بابایه سلام»، اؤزبېکستان خلق شاعرلری اېرکین واحدوف و عبد الله عاریوفلرینینگ اکثریت شعرلری، گویته شاه اثری «فاوست»نینگ اېرکین واحدوف ترجمهسی، دانتته «الهی کمیدیه» سی نینگ عبد الله عاریوف ترجمهسی، «شاهنامه»نینگ اؤزبېک تیلیلگه ش. شاه محمدوف و ع. نیازوفلر ترجمهسی برماق وزنلریده عملگه آشیریلگن.

عارف شاعر خواجه احمد یسوی نینگ «دېوان حکمت» شعرلری همه سی برماق وزنلریده دنیاگه کېلگن. شیبانیلر پادشاهی عبید الله خان عبیدی اونینگ ایزیدن باریب، دېوان حکمت اسلوبیده جوده کؤپ شعرلر یازگن.

برماق وزنی بدیعی ایجاد اوچون یخشی قولهلر یلیکلر یره تیپ بېره دی. اؤزبېک تیلیلده تصور و خیالی انیق افادهلش، اوپرا و دراماتیک اثرلر یازیش اوچون اونده کېنگ امکانتلر موجود. بیزلر، اینیقسه یاشلریمیز آنه تیله شعریتیمیزی رواجلنتیریش اوچون عروض وزنلری بیلن بیرگه برماق وزنلری (هجایی وزنلر) و آق شعر ژانرلریدن هم ییترلی درجهده فایدهلنشیمنیز لازم.

زمان اؤتیشی بیلن یوکسلیش و رواجلنش جریانیده عرب و دری تیلیلدن کیریپ کېلگن سؤزلر و اتمه لر یاردمیده تورکی تییلرده عروض وزنلرینی قوللش امکانی میسر بؤلدی. باره-باره یازمه ادبیاتیمیزده برماق وزنلری کؤپینچه استعمالدن توشیب، خلق آغزه کی ایجادیده قالدی. اوشبو جریانسیز تورکی تییلن عروض وزنلری بیلن اویغونلشتیریش ممکن اېمسدی. نوایی، خمسه نینگ آخیرده اؤز ایجادیکه بها بېریب، تورکی تییلده بونده ی شاه اثرنی یره تیش قنچه آغیر اېکنلیگیگه اشاره قیله دی:

توزالدى بو نظمىنىڭ بارى سىرسى

يانا توركى الفاظىغا بير سىرى

كه هر قنچه كيم دقتى باردور

تلفظ ارا لكتى باردور

نوایی اؤزى نینگ كته جملی و كؤپ سانلی اثرلری بیلن برماق وزنیدن عروض وزنلریگه اؤتیش جریانی تیزلشتیریب، تكامللشتیردی و تورکی تییلده عروض وزنی بؤیچچه اېنگ مهم اثر صفتیده یوزه گه كېلگن "میزان الاؤزان" رساله سی بیلن اوشبو فن نینگ اصول - قاعدهلرینی یاریتیب بېردی و كېله جك شاعرلرنی اؤز ایزیدن تارتدی، اما ییگيرمنچی عصرگه كېلیب شورالر حاکمیتی دوریده تورکستان حدودیده عرب الفباسیده یازیلگن یاکه نشر اېتیلگن کتابلردن فایدهلنیش منع اېتیلیشى عاقبتیده اهالی اؤشه الفباده یازیلگن اثرلرنی اؤقیشدن محروم قیلیندی. اته یلب (قصدا) عملگه آشیریلگن اوشبو سیاست نتیجه سیده اؤزبېک کلاسیک ادبیاتیدن اوزاقلشیش، نوایی، لطفی، سكاکی، آتایی و باشقه ییریك شاعرلر قالدیرگن اثرلردن فایده لیش قیینلشوووی جریانی باشلندی و باریب - باریب کیریل الفباسیده نشر قیلینگن بیر قطار کتابلردن باشقه ادبی میراث بیلن بیگانهلشیشگه آلیب باردی.

عروض وزنلریده یازیلگن کلاسیک شعرلرنی کیریلده یازیب، اولرگه خاص بؤلگن تامانلرنی افادهلش مرکب بؤلگنلیگی سببلی، یاش شاعرلر کلاسیک ادبیاتدن اوزاقلشیش، عروض وزنلرینی توشونه آلمه ی قالدیلر.

کلاسیک ادبیاتدن اوزاقلشیش جریانیده عصرلر دوامیده اؤزبېک تییلی نینگ اجره لمس قسمیگه ایله نیب كېلگن بیر قطار ادبی سؤزلر، بدیعی تعبیرلر، حقوقی، فلسفی و دینی اتمه لر استعمالدن توشیب، ای تیپ اؤتیلگن سببلرگه کوره اؤزبېک تییلی نینگ قشاقلشیشیگه سبب بؤلدی. شورالر سیاستی تأثیری آستیده اؤزبېک تییلی امکانتلری چېکلندی. تصوف، شریعت، عقاید و فقه گه تېگیشلی كؤپ اتمه لرден فایدهلنیش عملده منع اېتیلدی. ملی افتخار، ملی غرورگه باغلیق بؤلگن سؤزلرنی ایشلتیش یامان

عاقبتلرگه آلیب بارردی. بیراق بولرنینگ برچه سیگه اؤزبکستان مستقل لیگی برهم بوردی. حاضر اؤزبیک تیلی اؤز مناسب و حقلى اؤرنینی تاپیب، طبیعی یوکسلیش یؤلینی باسیب بارماقده.

افغانستانده اېسه، نېچه عصر حکم سورگن آغیر تبعیض و ملی ستمگه اساسلنکن سیاست سببلی تورکی تیل - اؤزبیک تیلىنى اؤرگنیش، ترقه تیش و بو تیلده ایجاد قیلیب نشر اېتیش اوچون هیچ قندهی اېرکین امکانیت بؤلمه گنی باعث، انحطاط و انقراض دوری اوزاق مدتله دوام اېتیب کېلدى. فقط ایریم محلی مکتبلرده گینه بی بی آتون و آخوندلر تامانیدن باله لر و قیزلرگه نوبی، هویدا، مشرب و صوفی الله یار اثرلری و تحفه العابدین کبی بعضی کتابلر اؤقتیلردی، لېکن بو تار دایره اېلیمیزی آنه تیلىده سوادلی قیلیش اوچون بیترلی اېمس اېدی.

زمان اؤتیشی بیلن تاشکېنت و بخاراده و ایریم تاجرلر تامانندن هندوستانده قیته نشر اېتیلگن بیر قطار تورکی کتابلر قۇلدن قۇلگه اؤتیب، اېسکرگن و استفاده دن چیققن اېدی. خلقیمیز ناچارلیکدن دری تیلی کتابلری اساسیده اؤز سوادخوانلیکلرینی کېنگه ییتیردیلر. عموماً آلگنده هر ولایتده برماق بیلن سنه له دیگن ضیالیلر و عالمردن تشقیری باشقه اهالی عموماً آنه تیلده سوادسیز اېدی.

بیر اچینرلی مثال: ۱۳۴۵ ییلی "خلق" جریده سینینگ اوچینچی سانیده افغانستان مطبوعاتیده اؤزبیک تیلىده بیرینچی قتله کمینه نینگ ایکی پرچه شعرى («سلام ینگى ییل» و «ینگى زمان ترانه سی» عنوانلری بیلن) نشر بؤلگنده، کابل اونیورسیتیسی اؤزبیک محصل لری اونى تۇغرى اؤقیشگه موفق بؤلمه گن اېکنلر و اوشبو شعر قیسی تیلده یازیلگنلیگی باره سیده هم آره لریده اختلاف یوز بېرگن اېکن! بو خلقیمیز یېلکه سیگه ییللر دوامیده آغیرلیک قیلیب کېلگن شفقت سیز استبدادینینگ اچیق نتیجه لریدن بیرى اېدی.

لېکن چېگره سیز تضییق و تبعیض گه قره مسدن بیر قطار اؤزبیک شاعر و ضیالیلری اؤز آنه تیللرینی اسره ب اویلب، تار دایره ده بؤلسه هم بدیعی ایجادگه ایتیلدیلر و بعضاً اؤز دوستلری بیلن تورکی تیلده یازیشمه لر قیلردیلر.

استبداد دوریده آنه تیلده اؤز شعرلری بیلن برچه نینگ دقت اعتبارینی اؤزینگه تارتگن شاعرلردن بیرى نیازی بلخی اېدی. او اؤزی نینگ کؤپگینه اثرلرینی اؤزبیک تیلىده یازیب، اېل اېچیده شهرت قازانگن اېدی. اونینگ اؤیناقى شعرلری انچه یاقیملى اېدی؛ مثلاً بیر غزلیدن نېچه بیت:

مطرب رباب چالدى، گورگوممه بۇلدى قالدى
قیغو قاچیب اویالدى، گورگوممه بۇلدى قالدى
آیینه آلدی تیزگه، کؤپ ناز قیلدی بیزگه
یوز آفرین بو قیزگه، گورگوممه بۇلدى قالدى
مشاطه اوردی ساچین، پیشانه چین و ماچین
آچدی کولیب قولاجین، گورگوممه بۇلدى قالدى

شونینگدېک قیصارلیک نادم اؤزی نینگ اؤزبیکچه شعرلری، سرپللیک استاد قاری محمد عظیم عظیمی تورکی و دری تیلده نفیس، عین حالده صلاطتلی و کؤپ قره لی ایجادی بیلن، اندخویلیک محمد کریم نزیهی جلوه اؤزینگه خاص اسلوبی و مولانا فضولی ایزدashi صفتیده، شونینگدېک مولانا قربت، افغانستانده تورکی اؤزبیکى شعریتی نینگ یؤلچی یولدوزلری حسابلنه دیلر. قاله بېرسه نظر محمد نوا، مولانا خدییم، ابوالخیر خیری، ذره عظیمی و استاد متین اندخویى لر بو یؤلگه کیریپ کېلیدیلر.

۱۳۵۷ ییلی جوزا آییده کمینه نینگ سعى و حرکتی بیلن اؤزبیک تیلىده "یولدوز" و تورکمن تیلىده اېسه "گوراش" جریده لریگه اساس سالیش تیلىمیز رواجی اوچون ینگى بیر باسقیچ نینگ باشلیشی بۇلدى. اونینگ بیرینچی مسؤول مدیرى ذواللسانین شاعر و یازوچی محمد امین اوچقون اېدی و اوندن کېین آيخان بیانی، عبدالله روئین و باشقه لر بو وظیفه نی بجریدیلر.

"یولدوز" کؤپلک کلاسیک ادبیات دردانه لری همده یاش شاعرلریمیز اثرلرینی نشر اېتیش بیلن ینگى اولاد اوچون رهنمون تورکی صفتیده الهام منبعی گه ایلندی. جریده، کؤر تعصب اساسیده اونى نشردن تۇخته تیش مقصدیده مرکزدن سورگون قیلینگن بؤلسه هم، ایریم ملت سپور ادیبیلر و یازوچیلر همت و اراده سی بیلن انچه ییللرگچه اونینگ فعالیتی تۇخته مه - دی، شاعرلر و یازوچیلر سانى آشیب باردی.

حاضر اولکه میزده بیر قطار علم و فن اربابلری، شاعر و یازوچیلر و ژورنالیستلر آنه تیلىمیز تورکی اؤزبیکینی ترقی و تکامل باسقیچلریگه کؤتهریش مقصدیده قلم تېبره تیب، تورلی ژانرلرده بدیعی ایجاد بیلن شغللنپ کېلماقده لر. اولردن مثال صفتیده قوییده گى شاعرلرنی اېستیتب اؤتیش ممکن: محمد عالم لیب، دکتور شفیه یارقین "دیباچ"، اشرف عظیمی، استاد

متین اندخویی، حفیظی جوزجانی، محمد عمر الیم بیات، فرشته ضیایی بیگم، عالم کوهکن، اسحق ثنا، تاشقین بهایی، جمیلہ ایثار، آصفہ شاداب، سیف الدین نوری، وکیلزادہ اندخویی، ماریا سزاوار، سراج الدین قانع، ایرج شہباز، انتظار جوزجانی، اسماعیل مشفق و باشقہ کۆپ شاعر و شاعرہ لر.

برماق وزنی یاشلیگیمن باشلب مېنی کۆپ قیزیقئیرردی. یاشلیک چاغیمده قیش کېچه لری رحمتلی آنهم قۇشنی عیاللرگه "زین العرب"، "گل و صنوبر"، "شاه صنم و غریب"، "یوسف و زلیخا" داستانلرینی و شونینگدېک خواجه احمد یسوی اثری "دېوان حکمت" دن شعرلر اۇقیب بېرگنده بعضاً اولر تأثیرلنیب ییغلهشردی. مېن شعرلرنینگ مضمونینی بوتونله ییلب آلامه-سم هم بو حادثه مېنده چوقور و مرموز بیر تأثیر قالدیرردی. اۇشه شعرلرنی اېشیتگنده، حاضرچه هم اۇشه تویغولر مېنده اویغانه دی.

مېن بیر نېچه ییل مکتبده اۇقیگندن کېین اینیقسه اوچینچی صنف دن باشلب اۇزبېک تیلیده گی کتابلرنی اۇقیشگه اینتیلدیم. استه - سېکین مذکؤر کتابلردن باشلب قهرمان قاتل، امیر مصیب غازی و گؤر اۇغلی داستانلرینی قیین لیک ییلن اۇقیب اؤتدیم. ابومسلم صاحبقران، پهلوان احمد زمچی، اسکندرنامه جوده کتته داستانلری و شونینگدېک صلات مسعودی، ابوالقاسم فردوسی شاهنامه سی نینگ خموشی ترجمه سینی اۇقیش مېن اوچون کتته یوتوق بۇلدى. اوندن کېین آنه تیلیمده سوادلی بۇلگنیمدن قووانیب، بویوک شاعرلر اثرلرینی اۇقیشگه باشله دیم.

ییللر دوامیده اؤرته آسیاده چاپ بۇلگن بیاضلردن باشقہ "تحفة العابدین" ناملی شعرلر تۇپلمی، هویدا، مشرب، امیری و نوایی دیوانلری، نادره، فرقت و مقیمی لیریک شعرلری، احمد یسوی، صوفی الله یار و سلیمان باقرغانی عرفانی شعرلری و اینیقسه نوایی خمسہ سینی اۇقیشگه موفق بۇلدیم.

اصلی بخارالیک جدیدلردن بۇلمیش اولوغ استاذیم قاموسی عالم و شاعر، زمانوی فیلالوژی متخصصی مرحوم هاشم شایق افندی یاردمی ییلن، نوایی مجالس النفایسی، نمگانلیک فضلی نینگ منظوم تذکره سی، استانبولده نشر ایتیلگن شیخ سلیمان اۇزبېکی البخاری نینگ "اللغات الجغتائیة" دېگن قاموسی، نوایی نینگ "محاكمة اللغتين" اثری و باشقہ بیرقطار کتابلرنی کؤزدن کېچیردیم.

مین بېشینچی و آلتینچی صنف لرده شعر یازیشنی مشق قیلردیم. اول دری تیلیده، کېین راق اۇزبېک تیلیده شعر یازیشگه باشله دیم. شعرلرنی تقطیع قیلیب وزنگه سالیش بۇیېچه سیلاب اساسیده مېنگه قاسم ابرو نامی ییلن مشهور مکتبیمیز سرمعلمی یاردم کؤرسه تردی. بیر کونی منظوم بیر مراجعت نامه ییلن مرحوم استاذیم الحاج قاری محمد عظیم عظیمی جوزجانی گه مراجعت قیلیب، او کیشی دن مېنگه شعری بیر تخلص تاپیب بېریش لرینی التماس قیلدیم و یازگن ایریم شعرلریمنی کمترلیک ییلن تقدیم اېتدیم. استاد اولرنی اۇقیب نهایت خورسند بۇلدى. مېنی حددن آرتیق تشویق و ترغیب قیلیب روحیمنی کؤتردی. اېرته سی التماس نامه م گه، قوییده گی قطعه ییلن جواب بېریب، «حکیمی» تخلصی ییلن شعر یازیشیمنی توصیه قیلگن اېدی. اۇشه شعرنینگ بیر قسمی:

ای حکیمی که خداوند بدین خردی سن
طبع سرشارو بلندی به تو کرده انعام
نظمهای تو همه خواندم و مسرور شدم
که به طفلی نتوان گفتم چنین نغمه کلام
پرتو بارقه ذهن تو سازد ظاهر
که هلال تو به تدریج شود ماه تمام
سعی کن از پی کسب ادب و فضل و کمال
کادمی را شرف از علم بود بر انعام
تیزی ذهن چو کوشش نبود نافع نیست
همچو تیغی است که بیکار فتاده به نیام
خواستی در ادبیات تخلص از من
به که در سکه اشعار زنی نقش به نام
که «حکیمی» به تو شایسته تخلص باشد
متخلص به همان باش و گذر از ابرام

لیکن افسوس که مطبوعاتده اوشبو تخلص کۆپ، حتی عایلوئی سویه ده موجود بؤلگنی سبیلی اوندن واز کپچیشیم گه تۇغری کپلیدی.

هر حالده شعرلیریم موضوعی عموماً تغزل دن عبارت بؤلسه هم بعضا سیاسی و اجتماعی ایده لرگه قۇشیلیب کپتردی. اول کؤپراق عروض وزن لریده، اوندن کبین، اینیقسه زلفیه و ابرکین واحدوف، غفور غلام و باشقه اؤزبیک معاصر شاعرلری اثرلری بیلن آشنا بؤلگنیمدن نری، باریب - باریب برماق وزنلریده هم شعر یازیشگه دوام بېردیم.

سیاسی فعالیتلرگه اؤتیش بیلن مېنینگ ادبی حیاتیم توبدن اؤزگرددی. ۱۳۳۸ نچی ییلدن کبین استه - سېکین مېن فقط اجتماعی و سیاسی شعرلرگه یوز قۇیدیم. تأسف بیلن ایتیشیم کبره ک که، هیجانندن تؤلّه احساساتلی بیر مرحله ده، کۆپ ییللردن بیری ایککی تیلده یازیب کپلگن لیریک شعرلیریم تۆپلمی نی دوستلیریم اینیقسه عبدالستار گلشنی و مرحوم ذره عظیمی قرشیلیک لریگه قره مسدن کویدیریب یۇق اېتدیم. حاضرچه اولردن اولکه مطبوعاتیه ده چاپ بؤلگن پرچه لردن باشقه هیچ بیر نرسه قالگن اېمس. یۇق اېتیلگن شعرلیریمدن بیری مشهور شاعر میرزاده عشقی نینگ شاه اثری «سه تابلوی مریم» گه اؤخسه تیب یازیلگن اوچ قسمتلی بیر تراژیدی اېدی. حرمتلی دوستیم استاد واصف باختری اونوی یاقیتیریب یوقاری بهالگن اېدی. اوندن اېسیمده قالگن بیر بند:

عزیزه بر سر قبر تو زار میگیریم
ز دست داده توان و قرار میگیریم
عزیزه بیتو ز کف رفت طاقت و آرام
به یاد روی گلت چون هزار میگیریم

بعضی بیر غزل لردن خاطریمده قالگن ایریم بیتلر:

بهار آمد نمود اهل جهان را شاد ای بلبل
ز دام سردمهریهای دی آزاد ای بلبل
تو خوشبختی که از هر جانب گل میفروشد ناز
ز هجرت هم به سر شاید رسد میعاد ای بلبل
ولی شد خاک جسم نازنین دلربای من
مرا بگذاشت با این ناله و فریاد ای بلبل

میرزا بیدل گه نظیره:

دیوانه گشت عاشق زارت ملنگ هم
طفلان زدند بر سر بیچاره سنگ هم
مستی و نشه یی که بدیدیم از لب
هرگز ندیده ام ز شراب و ز بنگ هم
شرعی به راه پر خطر عشق اوفتاد
یارای آن نبود به شیر و پلنگ هم

یک نگاه از ناز کن منظور اگر قتلیم بود
تا شوم بسمل بکش جانا سپس شمشیر را
آمدی غرق عرق بوسیدم ابروی ترا
نوش جان، آبی که از دم خورد کس شمشیر را

مولانا فضولی گه نظیره صفتیده:

اولندو عاشق زارینگ نه بن بنیمدک بن
خراب و سینه فگارینگ نه بن بنیمدک بن
دون اؤتدینگ ای گؤزه لیم کوچه دن تماشایه
ایدردی جاننی نثارینگ نه بن بنیمدک بن

ايتيشيم كبرهك كه حسيات بيلن عملگه آشپريلگن بوندهي بير ايش مېنينگ شخصي حياتيمده سياسي فعاليتلر قالديرگن بير سلبى تاثير اېدى. مين بير اوزاق تورغونليك دوريدن كېين قيته دن شعر يازيشگه باشله ديم. بو شعرلر كوپراغى برماق وزنيده بولسه هم، ايريم لرى عروض وزن لريده يازيلگن.

مېن اجتماعى-سياسى مضمون لرگه اېگه بولگن شعرلرېمنى كوپينچه برماق وزنيده يازگنمن. بو كېي شعرلردن عبارت بولگن بيرينچى تنلنگن شعرلرېم توپلمى ۱۳۵۸ نچى يىلى، حرمتلى دوستيم عالم، ادبياتشناس و استعدادلى رسام پروفيسور دوكتور عنايت الله شهرانى كمال مهارت ايله نقطه لر بيلن چيزگن پورتريتم بيلن، كوپ تيرازده باسيليپ چيقدى [اوشه پورتريت اوشو توپلم ده هم نشر اېتيلگن]. بيراق اوندن فقط بير نېچه نسخه بعضى بير علاقمنده لىر قولىده قالگن بولمسه، باشقه لرى نينگ تقديرى بعضى بير سياسى سبب لرگه كوره حاضرگچه هم انيق اېمس.

ايككىنچى تنلنگن شعرلرېم كيچيك مجموعه سى "امودريا" نامى بيلن ۱۳۶۹ يىل افغانستان يازوچيلر انجمنى تامايندن نشر اېتيلگن اېدى. اوشو توپلمده اوشه مجموعه ده گى بير قطار شعرلر بيلن ينگى يازيلگن شعرلر، شونينگدېك ايريم فارسچه شعرلرېم جاي آلگن.

مېن فرصتدن فايده لنيپ، افغانستان ياش اوزبېك شاعرلرېگه قره ته مهم بير مسئله نى اېسله تيب اؤتماقچى اېديم و او شوندىن عبارت كه، مدنيت (فرهنگ)، شعر و ادبياتنى هيچ چچان صفردن يعنى يوقليكدن باشلې بولمىدى. نېگه كه هيچ بير ملتده فرهنگ و شعر بيردنيگه تاپيلىپ يوزه گه كېلمىدى. اونى مادى مدنيت يادگارليكلىرى سينگرى قوريب كوككه كوتەريش ممكن اېمس. شعر و ادبيات عصرلر دواميده استه-سېكين اؤز قانونيتلرېگه موافق رواجلنيپ، شكللنه دى و تكامل چوقيلرېگه كوتەريله دى.

بوگون شعر و ادبياتيمىزنى اونينگ اساسى بولميش كلاسيك ادبياتدن اجره تيب اؤرگنيش يا كه رواجلنتيريش خام خيالدىن باشقه نرسه اېمس. شعر و ادبيات اكر اؤز تاريخى ايلديزلريدن اوزيلسه، البته كه انقراض و انحطاط گه يؤل توتە دى.

كلاسيك ادبيات بيزگه چوقور تصور، نازك تخيل، فلسفى فكر يوريتيش، انسان روحى نينگ توبيگه يېتېب بارېب، اونينگ ايچكى دنيا سى بيلن آشنا بوليش، حيات معمارلرېنى اؤرگنيپ، اولرگه ايستيتيك يانداشيش يوللرېنى كؤرسه تيب بره دى، لغوى ذخيره ميزنى باى اېته دى، اېزگو غايه لر و نازك كېچينمه لرنى چيرايلى تعبیر اېتيش اسلوبىنى اؤرگته دى. شو سببلى، بير شاعر و يازوچى هر قنچه كلاسيك شاعرلر حياتى و اثرلرى بيلن كوپراق تانيش بوليب، اولرنى يخشى اؤزلاشتيريب آلگن بولسه، اؤشچه قدرتلى ايجاد و افاده ملكه سيگه اېگه بوله دى.

مېن اوشو انكار اېتېب بولمىدىگن حقيقتنى نظردە توتگن حالده تاكيدلماقچى اېديم كه ياش شاعرلر و ايجادكارلرېمىز «دېوان لغات التورک»، «قوتادغو بېلىك» كېي منگو و برحيات اثرلرېنى اؤقيش بيلن بيرگه، احمد يسوى، نوایى، لطفى، سكاكى، خوارزمى، سيف سرايى، آتايى، بابر، نادره، اميرى، اويسى، مشرب و باشقه شاعرلر اثرلرېنى قيزيقيش و دقت بيلن اؤقيپ، اولرده ايشله تيلگن لفظى و معنى صنعتلرېنى توشونسه لر، فكر و خيالىنى افاده لىش اسلوبلرېنى اؤرگنيپ، عروض وزنلرېگه هم اعتبار برسه لر، شېبه سيز شعر يازيش، مضمون يره تيش صلاحيتلرې اشه دى، بارېب-بارېب اثرلرى ضعف تركيب، تعقيد و ابهام، تكرار و تصنع، وزندن چيقيش يا كه سكتە ليكلرگه يؤل قويوش كېي كمچيلىك لردن خالى بوله دى و شو يوسينده اقتدارلى شاعرلرگه ايلنه ديلىر.

شونينگدېك، قرداش مملكتلر اينيقسه اؤزبېكستان، آذربايجان، توركيه، تركمنستان و باشقه لر نينگ شعر و ادبياتى بيلن آشنا بوليش ياش شاعرلرېمىزگه ينگى افقلىرى اچېب بره دى. بو اؤرينده اينيقسه كيрил يا كه لاتين يازووينى اؤرگنيش هر بير اؤزبېك قلمكشى گه جوده ضرور. چونكه او، اؤزبېك تيليده يره تيلگن شعرى اثرلر، داستان و رمانلر، بديعى ترجمه لر، تيل و ادبياتيمىز بويىچە آليب باريلگن علمى تحقيقاتلر كېي توگنمس خزينه لر اېشيجىنى اچه دى و برماق وزنلريده شعر يازيش يوللرى بيلن تانيشتيره دى.

افغانستان اؤزبېك شاعرلرى بولردن تشقري ادبى فنلرېنى اؤزلاشتيريش بيلن بيرگه ۲۱ نچى عصر شاعرلرى صفتيده انسيكلويديك يعنى دايره المعارفى معلوماتلرگه اېگه بوليشلرى ضرور. كبرهكلى فنلرېنى اېگلله مسدن هيچ بير شاعر و يازوچى، اؤز جمعيتىنى بېلىپ آليش، ايستكلرېنى توشونيش و زمان روحينى انگلش امكانىگه اېگه بولمىدى، نتيجه ده يوكسك معيارلر بيلن اؤلچنه ديگن شعرلر يره تيشگه اېريشه آلەمىدى.

علوم دكتورى، پروفيسور
عبدالحكيم شرعى جوزجاني

بىر باقىشىنىڭ بىلن

بىر باقىشىنىڭ بىلن مېنى دىوانە ايلەدىنىڭ

صبر و قراردن برى بىگانە ايلەلدىنىڭ

آيدېك يوزىنىڭ قارانغو كۈنگۈلگە ترەتدى نور

شمع جمالينگە مېنى پروانە ايلەدىنىڭ

عشقنىڭ نە طرفە برچە يوركلرگە آچدى يۇل

هر بىر كۈنگۈلنى اۈزىنگە كاشانە ايلەدىنىڭ

سېندېك گۈزەل صنم بو قرا كۈزلر ايچرە يۇق

كۈزگۈگە باقىب اوينى پرىخانە ايلەدىنىڭ

تېڭسىز گۈزەللىك و قارە قاش و كۈزىنىڭ بىلن

عاشقنى عالم اهلىگە افسانە ايلەدىنىڭ

كولگندە يىرەلىب بو جەھان كولدى سېن بىلن

محزون بۇلىب حياتنى غمخانە ايلەدىنىڭ

مغرور يۇلدىن اۋتدىنىڭ و بىر سالمەدىنىڭ نظر

آباد كۈنگىلىم اويىنى ويرانە ايلەدىنىڭ

عشقنىڭدە كويگنىمنى بىلىپ ايندەمەي، مېنى

ھجران النگە سى بىلە ھمخانە ايلەدىنىڭ

جانسىز وجودمن سېنى بىر لحظە كۆرمەسم

جانىم اويىدە جان بۇلىبان، خانە ايلەدىنىڭ

سېۋگىم، محبتىم، گۈزەلىم، نې اوچون مېنى

كۆب انتظار قۇيدىنىڭ و حيرانە ايلەدىنىڭ

تېسىم قىلمەدېنگ

آغىر احوالىم كۆرىپ اۋتدېنگ، ترحم قىلمەدېنگ
التفات ايلب، قيا باقىب، تېسىم قىلمەدېنگ

كونگن اېردىم صبرسىز شىرىن مقالېنگ ساغىنىپ
لىك نىلەى مېن تامان باقىب تكلم قىلمەدېنگ

مېن سېنى سېۋدىم، سېنگە جاننى فدا قىلدىم ولى،
بىر يۇلى ھم سېن وفا كويىن ترنم قىلمەدېنگ

سېندىن اىرو قارە ھجران تونلىرى قان يىغلەدىم
گۈزلىمگە باقىب اظهار تالم قىلمەدېنگ

كۈزلىرى قاتل لىگىنى انگلەسنگ ھم اې كۈنگۈل
نې اوچون يار آلدېگە بارىب تظلم قىلمەدېنگ

تاشكىنت: ۲۰۰۲

ايككى اق قاز

كۈنگۈل ۈلر كۈزىنگ اىما يىلن نازىنگگه سلمنا
دوداغىنگ جان بغيشلر اى گل، اعجازىنگگه سلمنا

يوره ك اۋىنر، كۈنگۈل سۋىلر، جهان كويدن تۈلر بيردن
كولوب سۋز باشله سنگ، افسونلى آوازىنگگه سلمنا

نزاكت بيرله باشلب سۋز، توگتدىنگ عشوه لر بيرلن
بلاغت بابيده انجام و آغازىنگگه سلمنا

محبت تويغوسين هر قنچه كيم بيزدن ياشورسنگ هم
كۈزىنگ اظهار اېتر، بو ايككى غمازىنگگه سلمنا

تون و كون بو كۈنگۈل تينمهى اوچر كۈكسپىنگ هواسيده
قنات بېرگن كۈنگۈلگه ايككى اق قازىنگگه سلمنا

قيا باققنده اوسروك كۈزلرىنگ انگيم آليب جانا
مېنى بير قوش كېى صيد اېتدى، شهبازىنگگه سلمنا

بۋيىنگ كۈرست سېى قدلرگه باغ ايچره خرام ايلب
كۈريب "شرعى" دېسون: سرو سرافرازىنگگه سلمنا

كابل: حوت آيى ۱۳۶۸ يىل

تېمير قلغان

كۆزنى آچ صاحبقران، كۆز كۆرمەگن دوراننى كۆر
تېكلەگن اۋز قىدىنى آزاد تركستاننى كۆر

چىقدى اېركىن ليك قوياشى كويدىريب ظلمت تونين
مستقل ليك بيزگە بېرگن بو بويوك امكاننى كۆر

مىنگىل انسان بو وطنده بۇلدى قربان اېل اوچون
حریت دېب، جاننى بېرگنلردن آققن قاننى كۆر

بېرگىنە "فطرت" اېمس، كېچگن بو يۇلده جانيدىن
"قادرى"، "ناصر"، "منور قارى" و "چۇلپان"نى كۆر

بېر يوزىگە سچرەگن سانسىز شهيدلر قانيدىن
قبرلر اوزرە كۆكرگن لاله نعمان¹نى كۆر

"معرفت سىزلر؟!" دېدىلر بىزنى و "ياووز؟!" سېنى
بو يامان تهمت گە باق، بو ناروا بهتاتنى كۆر

قصه ايتور شوكتىنگدن "بېر يوزى نىنگ صىقلى"²
تىنگلە بو حماسه نى، بو مثل سىز داستاننى كۆر

¹ قىزىل لاله

² سمرقند شېرى

كۆككە يۇل آچدى اولوغ بېك "كۇرگانى زىچ" ايله
بېرگە بۇى سونگن بو "زىچ" ايله بويوك آسماننى كۇر

"آقسرائى" ايوانى باشدن تىكلە نور، سېن غم يېمە
يشنەگن اولكەنگگە باق، اونده سر و ساماننى كۇر

سېندىرىب دشمن طلسمين باش كۇتردى هيكلينگ
حقنى تىكلش يۇليده بو حجت و برهاننى كۇر

اۈزبېگينگ قۇيدى سېنگە بو قهرمانلىك هيكلين
افتخارينگ تىكلەگن بو قهرمان اۋغلاننى كۇر

موزەيېنگ كۆك گنېزىدن بۇلدى بېر يوكسك نشان
سېن اوچون اونده قوريلگن قبه و ايواننى كۇر

سېن توغيلگن كون نشانلندى جهان مقياسيده
عالم اھليدن بويوك بو حرمت و اذعان¹ نى كۇر

بېرلشيب اېركين يشش درسین بېرور "گور امير"²
ترېتىنگدن بېرلىك انوارى ياغر، لمعان³ نى كۇر

خلقنى بېرلشتيرر دايم اولوغ نامينگ "تېمور"
اولكە نى اسرەش يۇليده بو تېمير قلقاننى كۇر

اېندى توران ملكيده خلقينگ بويوك دولت قورر
قۇل قۇيىلگن بو مقدس فكر اوچون پيماننى كۇر

توزدى اۈزبېكلر عدالتگە اساسلنگن توزوم
بېرق و طغراگە⁴ باق، مدحيه⁵ و فرماننى كۇر

اۈچمەگەى يورتينگده سېن ياققن تمدن مشعلى
كۇزنى آچ، نورگە چۇميلگن مستقل توراننى كۇر

صاحبقران امير تېمور نينگ ۶60 يىللىگى مناسبتى بيلن

¹ اعتراف

² سمرقندده امير تيمور حشمتلى مقبره سى

³ لمعان - پارلش

⁴ دولت نشانى

⁵ مىلى سرود

فطرتى شېنم گە

چىندىن سېۋە من مېن سېنى، سېن ھەم سېۋە سەن مو؟

كۆپ بۆلمسە ھەم سۆيە، مېنى كەم سېۋە سەن مو؟

بىر لىھزە تىرىكلىككە مېنى سېۋمە دىنگ اصلا

ھىجرىنگە كويىپ بىر كۈنى اۋلىم، سېۋە سەن مو؟

دېرسەن كە ياش اينجوسى كۆزىنگىدىن نېگە اقمىس

ياش اقسە كۆزۈمدىن بۆلۈپان يەنە، سېۋە سەن مو؟

شېنم كېي تانگ ياروغىدە باغدە توغولدىنگ

تانگ ياروغىن اي فطرتى شېنم، سېۋە سەن مو؟

تيز عاشق اۋلۇب، عشق سۆزىن تيز اونوترىسەن

عشق ايتسە بىيان ھەر كۆزى پەنەم، سېۋە سەن مو؟

چىن سېۋى بويۇك دولت اېرور، اېرمىس اۋيىنچاق

اۋيىنە يىسەن مو، يا كە مىلىم سېۋە سەن مو؟

عشقىمدە دېدىنگ كىمىسە تېمەن بۆلە االمىس

بولسىم بو سىناو يۈلىدە رىستەم، سېۋە سەن مو؟

ھوت آيى، ۱۳۶۸ (۱۹۹۰) يىل

بىر آوچ كل

كۆرىپ شەھلا كۆزلىرىنىڭنى اې يوزى گل
چېكىپ فرىاد بۇلدىم سېنىگە بلبل

ادا و ناز كانى كۆز و قاشىنىڭ
ساچىنىڭدېك يۇق بو گلشن ايچرە سنبل

جمالنىڭ نورىدىن عالم منور
معنبر كاكلىنىڭ رمز تسلسل

الف دېك قامتىنىڭ گە سرو بندە
گۆزەللر برچە سى حسىنىڭگە دور قل

محبت شعله سى كويدىردى جانىم
يورەك اۋرتاندى، بۇلدى بر آوچ كل

آتر بۇلسىڭ قاشىنىڭ ياسىدىن اۋقلر
كۈنگول مجروح بۇلگەي، قىل تامل

لبىنىڭ اۋلگن كىشىگە جان بغيشر
اۋلر عاشق، اگر قىلسىڭ تغافل

آلىب كۈنگلىمنى بىردم سۇرمىسنىڭ حال
يۇقاتىگەيمىن بوتون صبر و تحمل

نېدن مست اۋلگنىمنى سۇرمە زىنھار
مېنى مست ايلەگن اول آى ابرور، اول

سلامنامه

السلام، اى كۈنگلىم آلگن، السلام
مېنى بو سوداگه سالگن، السلام

السلام، اى مېنگه جانىمدن عزيز
عمريم و ايككى جهانىمدن عزيز

عشوه بيرلن بوزگن آراميم مېنىنگ
بیر کېلىب ياروتمهگن شاميم مېنىنگ

بيلمهگن قىغو و غم نىنگ نې ليگين
سۆرمهگن يالغان مو سېوگىنگ، يا كه چين

كېچه لر راحتده ناز اويقوسيده
كون لرى آيينه لر اۋتروسيده

سېزمهگن هرگز جداليق دردينى
هجر شامى، بيوفاليق دردينى

عشق اۋتيدە كويگىمنى بيلمەگن

بىر يۇلى احوال زارىم سۇرمەگن

انگله ديم اېرمىش مكدىر خاطرىنگ

خىره بۆلمىشدور منور خاطرىنگ

نازك اندامىنگنى قىينىرمىش الم

شو سبىدن كۈنگلىم اوزره ياغدى غم

بو خبر فكريم مشوش ايله دى

تيرنه دى كۈنگلىمنى و غش ايله دى

قۇل كۈترديم كۆككه ايلب التجا

چىن يوره كدن سېن اوچون قىلديم دعا:

سرو قدينىگ هيچ قچان خم بۆلمەسون

ساغليغىنگ يىفراغى هرگز سۆلمەسون

دايما بۇلسىن عزيز باشىنگ امان

سېنگه قرشى يورمەسىن بو آسمان

اۋچمەسون كۈزىنگدە سېوگى اوچقونى

سېن تامان يۇل توتمەسون ظلمت تونى

لبلىرىنگى كولگى هيچ ترك اېتمەسون

روحىنگه هرگز ملالت يېتمەسون

اسره سون تنگريم يامان كۈزدن سېنى

قاره نيت لر، يامان سۆزدن سېنى

چونكه سېن سن مېن اوچون تاتلى حيات

كۈزيمە سېن سىز كۈرونمس كايئات

تاشكىنت: ۱۹۹۷

سېوگى نىنگ بهاسى

"فغان ازىن غراب بين و واى او"

"كه در نوا فگندمان نواى او"

يوقاريده گى مطلع بيلن باشلنه ديگن غزنويلر نىنگ مشهور سراى شاعرى - منوچهرى دامغانى قصيده سى مېنى قىزىقتيرگى سببلى اونىنگ وزنيده اؤزبېك تيلده قوييده گى شعرنى يازيشگه باشله ديم، لېكن شعرىم اونىنگ اؤن ايکكى هجالى وزنى (مفاعىلن مفاعىلن مفاعىلن) دن چىقيپ، اوندن ايکكى حرکت كم بؤلگن وزن (مفاعىلن مفاعىلن فعل) شكيلنى آلدى. ينگى تاپىلگن وزن اؤزىمگه منظور بؤلدى. فكريمچه بو عروضى وزن اؤزبېك شعرىتيده بر ينگىلىك حسابلنه دى.

بو قاش مو يا كه حسن ياسى مو؟

بو كؤز مو يا كه جان بلاسى مو؟

بويونگ مودور بو يا قميش مودور

لبىنگ مو يا كؤنگول شفاسى مو؟

تيشىنگ مو يا كه اينجو مو بؤلر؟

سؤزونگ مو يا كه نى نواسى مو؟

بو لاله دېك يانيب قىزىل يوزونگ

چىرايلىگىنگ نىنگ اعتلاسى مو؟

بو اېركه ليك مو عشوه مو، كرشمه مو؟

و يا گؤزهل كؤزونگ حياسى مو؟

بو كؤكسىنگ اوزره آلمه لر مو، يا

محبت اهلى مدعاسى مو؟

بويونگنى سقلە گن بليە دىن
قدر مو، سېوگوچى دعاسى مو؟

نە دور بو تاردىن چىقر صدا؟
بىرار حزين كۈنگول صداسى مو؟

سېنى سىناو يۇليگە باشلە گن
ھوس مو، سېوگى ماجراسى مو؟

تېسىم ايله سنگ جھان كولر
تېسىمىنگ قوياش ضياسى مو؟

چىراي ليگىنگى شېھرە ايله گن
سۇزوم، بو سېوگى نىنگ نواسى مو؟

چىغير مو مست ايله گن مېنى؟
يۇق اېرسە لېلرېنگ ھواسى مو؟

نە دور اېزر كۈنگولنى، آغريتەر؟
باقىشلىرىنگ اۋقېن ىراسى مو؟

ياروق كونومنى ايله گن قرا
ساجىنگ مو، كۈزلرېنگ قراسى مو؟

غرور يورتى شاھى من دېگن
كويىنگدە سېوگى نىنگ گداسى مو؟

جفا قىلور وفا گە آنت ايچىب
جفا قىلىش اونىنگ وفاسى مو؟

فراق اۋتى گلىمنى سولديرر
بو ايرىلىق تموغ ھواسى مو؟

نې دن كويىب الم چېكر كۈنگول؟
مگر الم، كۈنگول غداسى مو؟

كۈرىش اۋىى مو، سوو قىلور مېنى؟
يۇق اېرسە وصل التماسى مو؟

قوتولمه ديم فراق درديدن
بو قيينه ليش فلک قضاى مو؟

کوزونگ مېنى امانسيز اولديرر
بو، اېزگو سېوگى نينگ بهاسى مو؟

نېچون تۇلر همومدين حيات
مگر بو دهرنينگ خطاسى مو؟

حيات سرينى يلالمه ديم
بو ابتدا مو، انتهاى مو؟

قرا قيلور حيات کونلرين
اوروش مصيبت اژدهاسى مو؟

قصيده مو بو شعر و يا سېنگه؟
کونگول نينگ اېزگو التجاسى مو؟

کابل: سرطان آيى، ۱۳۶۹ ييل

بىلمەسنىڭ، بىلگىل

وصل جامى بىرلە محزون خاطىرىم شاد ايلەدىنگ
درد و غم زنجىرىدىن كۈنگىلىمنى آزاد ايلەدىنگ

كۈزلىرىنگە تېرىمىلىپ سېزدىم محبت لذتىن
سۈزلىشىپ مېن بىرلە ناز و عشوۋە بىنياد ايلەدىنگ

تېگمەسىن ھەرگز خزان حسن و جمالىنىڭ باغىگە
سېن كە مېندېك بېنۋانى لطف اېتىپ ياد ايلەدىنگ

سۈز قاتىپ سېنگە رقىب تاپماقچى مى كۈنگىلىنگە يۇل؟
او بىلەن صحبت لىشىپ، تىنچىمنى بىرەد ايلەدىنگ

بىلمەسنىڭ بىلگىل كە سېن سىز مېن اوچون يۇقدور حيات
چۈنكە شىرىن بۇلدىنىڭ وشرعى نى فرھاد ايلەدىنگ

تاشكىنت: ۲۰۰۲

ساقينامه

اياقچى توت اول اېسكى كوچلى شراب
كه يۇق ايلالاي قىغو و اضطراب
مكدر كۇنگول گه بغيىشلب صفا
قرانغو يوره كلرگه بېرگه ي ضيا

اياقچى توت اول مى كه ياقوت اېرور
كۇنگولگه انينگ راحيدىن قوت اېرور
شر و شور تشلب خرابات ارا
فغان سالگه ي اهل مناجات ارا

اياقچى قدح سۇن كه بيتاب مېن
چغىر بىرله درديم علاج ايله سېن
كېتور مى كه قىغو هيجوم ايله دى
اېسر يىلنى مېنگه سموم ايله دى
مصايب بوتون، دهر ابناسيدور
حوادث اۇق و كۇك اونينگ ياسيدور
يوره ك كويديرر مو كيشيگه زمان
امان اوشبو كۇك گرديشيدىن امان
تومن صحنه برپا قىليپ قاشيمه
مصيب تاشين ياغديرر باشيمه

اياقچى مېنگە توت لبالب اياق
انى سېقەرىپ مست اۋلەى يخشىراق
كىراى رزم ايچرە يقا چاك اۋلوب
بېرەى پنجه قىغوغە بېپاك اۋلوب
كۈنگول كۈكىدىن غم بولوتىن سۈرەى
طرب گلشنى ايچرە محفل قورەى
يىغىلسىن بو محفلدە طنازلر
قىلىپ عشوہ لر كۈرسەتىپ نازلر
آلىپ چالغو اسبابىنى كويچىلر
قوبوزلر چالىپ كويلە سىن تۈيچىلر

مغنى نوای طرب ساز اېتىپ
"بيات" ايلە ترکانە "شەنار" اېتىپ
كۈنگوللرنى شاد ايلە "گليار" دين
اۋقوب "يار - يار" اون چيقر تار دين

"مغنى توزوب چنگ وزنىدە چنگ
نوا چېك كە ھى ھى اۋلنگ جان اۋلنگ"¹
مقام نوا و عراق ايچرە ايت
نوايى نىنگ اشعارىدىن نېچە بيت
نېچونكىم ادب ملكى نىنگ شاھى اول
غزل يورتى نىنگ شوكت و جاھى اول
معانى دە تۇلقونلى دېنگىز كىي
گۈزەللىك دە مضمونلرى قىز كىي
ختا اولكە سىدىن خراسانغە چە
توتوب گنجه دين روم و ايرانغە چە
چىرىك چېكىمايىن كىردى فرمانىغە
بۈيۈن سۈندى اېل حكىم ديوانىغە²
سېن اى علم برجيده پارلاق قوياش
بوتون سۈزىنىگ اسرارى آلىنگدە فاش

¹ نوایى ، خمسە، سد اسكندرى

² نوایى ، خمسە، فرھاد و شيرين:

" آلىپ مین تحت فرما نیمدە آسان

جىرىك چېكىمەى ختا دين تاخر اسان"

سياست جهانیده سېن تهمتن
درايت سوادیده دشمن شكن
يشر "خمسه" بيرلن مؤبد آتینگ¹
"خزاین"² بیلن دور مخلد آتینگ
سېویب ترک اولوسینی حددین ناری
کؤتاردینگ بو اهل نینگ تیلین کؤک ساری
یاروتدینگ بوتون شرقنی قیررهلی
بؤلوب اویغانیش دوری نینگ مشعلی
خراسانغه آتینگ بېریب افتخار
بوتون خلقیمیز سېن بیلن فخر اېتار

ایاقچی قدح توت که سرمست اؤلای
نشاط ایچره قیغو و غمغه کولای
خلوص و ارادت قیلیب آشکار
نواپی بیلن ایتایین "یار یار"

"مغنی کهل و چهرت ترکانه ساز"³
بار اهرمیش بو ساز ایچره بیر طرفه راز
که جامی سلوک اهلی نینگ یؤلچیسی
طریقت سوادیده عشق اېلچیسی
نواپی بیلن طرح الفت توزیب
بیریگا بېرهی نامه و خط یازیب
چو جامی سېوردی نواپی سؤزین
نواپی سېزردی اونینگدېک اؤزین
اونینگ وصفیگه باغلر اېردی کؤنگول
ولی "خمسه" نینگ اېردی مسحوری اول
مغنی کهل و جامی دین یاد قیل
بو حقده اونینگ شعرین انشاد قیل:
"به ترکی زبان نقشی آمد عجب
که جادودمان را بود مهر لب

¹ مؤبد و مخلد — ابدی لشتیریلگن.

² نواپی، خزائن المعانی.

³ نواپی، خمسه، سد اسکندری

ز چرخ آفرینها بر آن کلک باد
که این نقش مطبوع از آن کک زاد
بیخشید بر پارسی گوهران
به نظم دری دُر نظم آوران
که گر بودی آنهم به نظم دری
نماندی مجال سخن گستری
به میزان آن نظم معجز نظام
نظامی که بودی و خسرو کدام؟
چو او بر زبان دگر نکته راند
خرد را به تمییز شان ره نماند
زهی طبع تو اوستاد سخن
ز مفتاح کلکت گشاد سخن
سخن را که از رونق افتاده بود
به کنج هوان رخت بنهاده بود
تو دادی دگر باره این آبروی
کشیدی به جولانگه گفتگوی
صفایاب از نور رای تو شد
نوایی ز لطف نوای تو شد¹

کابل-دلو آبی، ۱۳۶۸

¹ عبد الرحمن جامی ، هفت اورنگ ، خردنامه اسکندری

مناجات

ياشلىگىم، اينىقسە ۷-۱۲ صنف لردە اۇقۇچىلىك دورىم و اوندىن كېين كابل اونيورستىتى دە طلبە ليگىم دورى افغانستانده اۋزېك خلقى اوچون اغير مىلى محرومىت زمانلىرى اېدى. اۋشە دورىنىڭ قىيىن شرايطى محصولى بۇلمىش الملى تويغولر، "مناجات" شعرىنى يازىشىمىگە تورىكى بۇلگن اېدى. اونى باشلىب ىرمىگچە يېتكىزدىم. مېن شعرى اسلوبده خلقىمىز اۋتمىشىنى كۆرسەتىش بىلن بىرگە، اېركىنلىگى و يوتوقلىرىنى تصويرلماقچى اېدىم، لېكىن اۋزېك خلقى نىڭ كېلەجگى ابھام پردەسى اۋستىدە تورگنى، پارلاق كېلە-جىكى بشارت قىلىش اوچون مېنگە امكان بېرمە دى. شو سىبىلى شعر اوزاق مدت ناتمام ليگىچە قالىپ كېتدى. كۆپ يىللر اۋتىپ اۋزېكستان جەمھور رېئىسى اسلام كرىموف تامانىدىن ۱۹۹۱ يىل اۋزېكستان مستقىل ليگى اعلان قىلىنىشى، اۋزېكلرنىڭ پارلاق كېلەجگى يونەلىشىنى بېلگىلەپ بېردى. مېن بو تارىخى حادثە دن الھام لىنىپ، قىرىب ۳۳ يىلدىن سۇنگ "مناجات" شعرىنى توگەتەشكە موفق بۇلدىم و اونى «اۋزېكستان مستقىللىگى نىڭ بىر يىللىگى» گە بىغىشلەدىم.

اې كرمىڭ دېنگىزى پاينى يۇق
رحمت و فضل و نعمىڭ سانى يۇق

بارلىغىنى سېندىن آلور كاينات
جلوہ لرېڭ كۆزگوسىدور بو حيات

كۆكە كواكب بارىسى دور سېنىڭ
تېڭ اېمس سانىگە مىليارد و مىڭ

باشلەنىشىڭ دور ازلىت بىلن
ھمدە وجودىڭ ابدىت بىلن

اىستر اېسڭ يېر يوزى گلدىن تۇلور
اىستەمەسڭ كون و مكان يۇق بۇلور

سېن قۇيوبان تاج بىراو باشىگە
اېھت و شوكت بېرىيان قاشىگە

اۈزگە نى مغلوب و اسير ايله بان
اېل ايچيده خوار و فقير ايله بان

عشق اوروغىنى ساجيب آفاق ارا
غلغله ساليب بو كهن طاق ارا

سېوگى مقامىنى بلند ايله بان
جاذبه سين دلگه كمند ايله بان

گاه بيراونى يره تيب گل كى
اېلنى قىليب عشقىده بلبل كى

كېلتىرييان قيش كېتىدن نوبهار
گللىر آچىب يېر يوزيده بېشمار

گاه مكدر قىلييان نورنى
يارىتتيان گه شب ديجورنى

اې ازليت خطى نىنگ راقمى
وې ابدى كون و مكان حاكمى

باشلەنىشى بيرله حيات جهان
اېل - اولوسىغه بۇلوبان مهربان

آتىنى مشهور جهان ايله دينگ
اولكه سىنى رشك جنان ايله دينگ

باشىگه قۇيدىنگ عظمت تاجىنى
يىغدىرييان برچه جهان باجىنى

يۇل بېرييان اونگه ظفرلر تامان
عالم ارا قىلدىنگ اونى قهرمان

هييتىدن يېر يوزىنى تىترە تيب
يېر يوزى بيرلن اۈزىنى تىترە تيب

گاه اوروشيب، گاه يشب خوفسىز
قالدىرييان اوشبو جهان اوزره ايز

اۋزلىگىنى ايلگىگە آلگچ قلم
ايله بان "اورخون" خطى بىرلن رقم

اۋز تىلى قۇرغانىنى آباد اېتىب
خلقىنى "ديوان"¹ يره تىب شاد اېتىب

خامه سارى سۇنگره اوزاتىپ ايليک
يازدى تفكرله "قوتدغو بىليگ"²

"خمسه"³ يازىپ شاه اثر انعام اېتىب
اېلنى "وقايغ"⁴ يره تىب رام اېتىب

علم و فنى شهرة آفاق اۋلوب
صنعتى هم دهر ارا طاق اۋلوب

خېوه، سمرقند و اولوغ آقسراى
شوكتيدىن هر بيرى بير يارقين آى
* * *

لېك دريغا، الما، حسرتا!
توغدى بو دهر آنهسى كۈب ماجرا

عصرلر اۋتگچ بو اولوغ خلق ارا
ياغدير بيان تفرقه تاشين سما

خيره قىليپ ايككى كۈرر كۈزىنى
تېز اونىتىپ اۋزلىگىنى، اۋزىنى

اۋزىيک اۋلوب، قيرغيز و هم تورکمان
آزر و قازاق و تتر بېگمان

برچه نى اسم ايله مجزا قىليپ⁵
اسم قاليپ، تورک مسمى¹ قىليپ

¹ "ديوان لغات الترك" بويوك تيلشناس عالم محمود كاشغرى نىنگ اثرى.

² يوسف خاص حاجب نىنگ شاه اثرى.

³ عlishir نوایى نىنگ شاه اثرى

⁴ بابرنامه، ظهير الدين محمد باب.

⁵ مجزا قىليپ – اجره تيب.

چېگره ساليب اۋز ارا نام ايله
كوننى اونوتيب، قووانيب شام ايله

بويله يشب بير نېچه مدت زبون
قۇللرى كوچسىز بۇليب و قدى نون

دشمن آليب ايلگيدن اېركين ليگين
كۇرسه تيب آزاد يششنى قيين

ايلب اونى اۋتميشيدن بېخبر
قىده اۋرين توتميشيدن بېخبر

اۋرگه تيبان لفظ، نه معنى انگا
كۇرسه تيب اونگه "نعم" اۋرنيدە "لا"²

قۇچىلىك آدايىنى تلقين اېتیب
حریت افكارىنى توهين اېتیب

بايلىگىنى تارتیب آليب بې امان
ملكىنى تاراج و تالان ايله بان

باشيدن آليب عظمت تاجىنى
يوكله تيب اوستىگه جهان باجىنى

اوشبو يوسينده اۋتبيان كۇپ زمان
كۇكگه چىقىب زارى و مىنگ الامان

سېندن اۋزىگه او نجات ايسته دى
اولكه سيگه ينگى حيات ايسته دى

ياره سيگه ايسته دى سېندن رفو³
جونكه دېگن سن اونگه "لا تقنطوا"⁴

¹ مسمى: اسم نينگ مضمون و ماهيتى

² نعم: هه، تصديق سوزى. لا: انكار و رد قىلىش سوزى.

³ رفو: تيكيش.

⁴ "لا تقنطوا من رحمة الله" (تنگرى نينگ رحمتيدن اميد اوزمنكلر). قرآن كريم، ۳۹ (زمر) سوره سى، ۵۳ آيت.

برچه سى اميد ايله ايش باشله دى
تفرقه اۋتىنى يوليپ تشله دى

بىرلىگ اوچون كىردى كورەش يۇلىگە
گاھ باقىپ اۋنگىگە، گە سۇلىگە

اۋزلىگىدن باخبر اۋلدى ينە
بخت اونگە راھىر اۋلدى ينە

خاصە بو اۋزىپك اېلى نىنگ اولكە سى
ھىچ قچان بو كىلمەسىن يىلكە سى

فطرت و فيض الله و چۇليان اويى
قادرى و آى بېك و عثمان اويى

رھبرى بىرلن كۈتەرىپ خلقى باش
تيتەرب اونىنگ ھىيتىدن تاغ و تاش

ھر بىرى اۋز ملكىدە بىر ارسلان
ھر بىرى اۋز اۋرنىدە فىل دمان

تشلب اسارت صنمىن قۇيىنىدن
قەر ايله قۇللىك كىشىن بۇيىنىدن

اولكە سىن اعلان اېتىيان مستقل
اېرك سارى باسدى قىمىنى دىل

چىندىن اۋلوب اۋز وطنىن اېگە سى
بايلىگى و علم و فننىن اېگە سى

سرو دېك آزاد تورىپ خلق ارا
فخر ايله دلشاد يورىپ خلق ارا

تىكلە دى مغرور تورىپ بۇيىنى
چالغۇ چالىپ باشله دى اۋز تۇيىنى

ياش و قرىلر آلىپ ايلگە دوتار
قىزلر اېتىپ رقص، اۋقىب يار-يار

بیرهم ایتیب کوچه و بازار ارا

بزم توزیب جاده و گلزار ارا

ینگى کپلین دېک بېزه نیب پایتخت
اونگه کولیب مهر ایله باقماقده بخت

هر یؤلیده یوزته گۆزهل جلوه گر
هر بیرى شیرین و لى نیشکر

یارب اوزینگ فضل و عنایت بیلن
اوز کرمینگ بیرله هدایت بیلن

اوشبو گۆزهل اولکه نی معمور قیل
خلقلرین کۆنگلینی مسرور قیل

ساقلب اونى مفتخر و مستقل
خوف و خطر یؤلریدن اسره گیل

آلتینی دن بېر اونگه آلتین قنات
پخته و نفت و گزیدن بېر ثبات

کوچ بېریان خلقینی قیل متحد
بیر - بیرگه برچه سینی معتمد

تینچلیک و صلح نصیب ایت انگا
کته ظفرلرنی قریب ایت انگا

دایم اولوسینی قیلیب کامگار
هر ایشیده ایله نصیب افتخار

باریچه گردون یوریشیدن نشان
تېنگ یشه سین مستقل اوزبکستان

تاشکینت شهری. ۳۱ اگست. ۱۹۹۲

خلىق دردى¹

يىغله سم ايككى كۇزىمدن آقيزىب مېن ياشلر
سوو بۇلىب آققەى چىدالمسدىن بو تاغ و تاشلر.

بىر من ابرمس من كۇنگول بېرگن سېنگە اى سېوگلىم
جان و دلدىن عاشقىنگ دورلر قىرلر، ياشلر.

تىنگرى اولدىن بىلردى عشق اېلىن اۋلدورگوسىن
شو سبب دن بېردى او سېنگە قىلىچدېك قاشلر

سۈيله گىل سېومەى بۇلرمو سېن كىبى طنازنى
كىم اۋتر بۇلسىنگ اېگىلگەى يۇللرىنگدە باشلر

اې گۈزەل ھجرىنگ چېكردىم لېك نىلاى عاقبت
آلدى مېندىن خلىق دردى طاقت و برداشلر

قانگە تۇلدى كۇنگلىم اېل نىنگ آغىر احوالىن كۇرىب
چونكه تقدىرى بىلن اۋىنر نېچە اوباشلر

¹ بو شعر ۱۳۳۲ يىل "ناقلين" خانلىرى تامانىدىن "بوغايى" قشلاغىدە اوز ايكىن زارلرى اوستىدە آتېلىپ تىرىكلە يىن كتە النگە دە كويديرىلگن بىش تە اوزبېك و تاجىك دھقان لر فاجعە سى مناسىتى بىلن يازىلگن.

تا "بوغايى" اوستيده ياغدى مصيبت ياغميرى
ظلم اۋتى بيرلن توتشتى "سرپل" و "لولاڭ" لر
غفلت اويقوسيدن اويغانينگ و طنداڭلار كېلىنگ
قۇيدىلار مقصد سارى آڭغە قدم يۇلداڭلار
كېم اېدىك تاريخده بير كون، نه بۇلدىك عاقبت
اې ستم آستيده قالگن بېنوا قرداڭلار
تيكلەگىن قدينگى سىندىر عيش و عشرت كاسه سىن
اۋزگە لر ايلگى نينگ آستيده قالر عياڭلار
الپ سن اېسكى جهان تاريخده سېن ارسلان
همتينگگە عالم اهلى كۇب دېگن شاباڭلار¹
علمينگ اۋتيدىن بير اوچقون كۇرگانى جدولى
"آقسراي" و "تاج محل" فضلينگ اوچون پاداڭلار
تيكلە دى شرق اويغانيش دورين "نوايى" همتى
بو يوتوقلرنى چيزيب قالدېردىلار نقاڭلار
حكمتينگ انواريدن "فارابى" دور يارقين مثال
بېردى عالمغه تفكر مطعميدن² آڭلار
اې اولوغ خلقىم، اولوسىم، اې اېلىم، اې ملتىم
بيرلشيب تشلەنگ قدم، اې كېكسە لر، اې ياشلار!

كابل، پغمان: ۱۹۵۴ يىل (۱۳۳۲ هجرى)

¹ آفرين لر

² آڭخانه، مطبخ.

سىم آرتىدىن سۆزلەگن سولو

قولاغىمگە سىملر آرتىدىن
يىنگرەيدى بىر سحرلى آواز
اېشىنگىندە اونى سېوينىپ
كۈنگۈل قوشى قىلەدى پرواز

الە قىندەى سحرلى بىر كوچ
ترقەلەدى اوشبو صداىن
اوندەگى شىرىن، گۈزەل سۆزلر
درک بېرر مەر و وفادىن

تىنگلەگنىمدە بو آوازنى
بلبل سىرەيدى دېب اۋىلەيمىن
جان لىپ بو ساكن طبعىت
بىردىن كويلەيدى دېب اۋىلەيمىن

آواز اېمس، معجزە بو سېس
زار كۈنگۈلنى روحلىتىرەدى
حيات گۈزەللىگى سرلرىن
اېشىتوۋچىگە بىلدىرەدى

سىم آرتىدىن يىگرەگىن آواز
مېنى اۋزىگە قىلدى مفتون
اېندى مغرور يىشب كېلگىن دل
سېزە باشلەدى اۋزنى مجنون

سىم آرتىدىن سۆزلەگىن سولو
سېنگە كۆرمىسدىن كۈنگۈل بېردىم
خيال عالمىدە سېن بىلن
سېۋى مىۋە لرېنى تېردىم

اېندى انتظارلىك اۋتىدە
چىدەيالىمى يانەدى كۈنگۈل
سېنگە ايتىر بۇلسە بو سرنى
مېرىنگە ايشانەدى كۈنگۈل

سىم آرتىدىن سۆزلەگىن سولو
سېن نازىن سىن و گۈزەل سىن
حىيات گۈزەل اوپرا سىدە
قلىبىم كۈيلەگىن بىر غزل سىن

تا حىيات بار، يىگرە جىرنگىل
اې سېن معجزەلى آوازىم
بۇلگىن مېنگە الھام بولاغى
شۇخ غزلىم، ياقىملى سازىم

تاشكىنت - چىمگان: ۱۹۸۷

بیر اولکه کیم

بیر اولکه کیم نورگه قره ب کؤزین آچر
قویاش هر کونی باشیدن آلتین ساچر
آسمانیده پارلر اقبال یولدوزلری
صولتیدن ظلمت لشکرلری قاچر

بیر اولکه کیم کؤب مینگ ییللیک تاریخی بار
آزاد وطن، چیرایی یورت، گؤزهل دیار
زمان منگله ییده بیر بی بها الماس
ابدیت باغیده بیر اولکن چنار

بیر اولکه کیم یوکسک تاغی کؤکدن آشر
زالل سووی یولدوزلر بیلن تیل لشر
اؤز استقلالیه اهریشگن خلقی نینگ
باشیگه مستقللیک تاجی یره شر

بیر اولکه کیم لاچینلری بورگوت سیمان¹
جیرانلریگه باش اهریگب اؤتر قاپلان
کویلر تینچلیک نشیده سین بلبل لری
اهرکین حیاتدن قوشلری ایتیر داستان

¹ بورگوت مثال

بیر اولکه کیم یره تیلگن جنت مثال
یوکسلهدی چناردېک اونده هر بیر تال
اۋینب بولاقلریدن آققن شیرین سوو
زمزم سوویدن هم کۋره صاف و زلال

بیر اولکه کیم بارلیقنى بیلپ الماقده
دقت بیلن عالمگه نظر سالماقده
علم و صناعتنن باغلب تبمیر قنات
معنویت کوچی بیلن یوکسلماقده

بیر اولکه کیم ایش بیلن خلقی قهرمان
محنتکش می، ضیالی می، یاکه دهقان
برچه سی ارداقلب سپور وطنینی
شجاعتده هر بیرى دور بیر ارسلان

بیلدیرر "نیل"، "سیردریا" سیگه احترام
"آمو" گه "والگا" دریاسی بېرر سلام
سمرقند و بخارا بیلن خیوه گه
آتن، روم و بغداد قایل یوکسک مقام

بیله سن می بو اولکه، بو گۋزهل بستان
بو آزاد و آباد یورت، اوشبو گلستان
کیم نینگ یورتی؟ اۋزبیکلر یورتی شبهه سیز!
جهاننى قایل قالدیرگن اۋزبېکستان

تاشکینت ۱۹۹۸

ینگ ییل

زمانه نینگ قۇلى، بیر اېسكى بېتنى اودردى
بیر اۇزگه بېت آچدى
حيات دفتريدن
اول اېسكى بېتگه يازيلگن، نه لر؟
مجاهده لر
خلايق ايچره تيريكليك اوچون مبارزه لر
قرانغو كېچه، قرا شاملر قرا نقشى
بو كېچه لرده ياروق تانگلر انتظارلرى
بولر يازيلگن دور.

بو ينگى بېتگه...؟
يازيلگه ى:

اولوغ عزيمت لر
بويوك اراده لر و خلق ارا مودت لر
ايناغھليك غزلى، تينچليك ترانه لرى

كابل، حمل آيى، ۱۳۴۳ (۱۹۶۵) يىل

ينگی زمان ترانه‌سی¹

سلام ینگی ییل، ای ینگیلیک نینگ اېلچی سی!
سېنینگ یازینگده
سېنینگ یشنه‌گن بهارینگده
حیاتبخش قویاشینگ جهانگه ساچگه‌ی نور
بو نوردن قوت
بو نوردن الهام
خلاق اؤزگه تیریکلیک قوروش اوچون آلگه‌ی،
کؤنگول قوشی بۇلوبان مست سیره‌گه‌ی هر دم،
قوانچلر بیله ینگی زمان ترانه‌سینی:
جهانده تینچلیک و صلح خلق ارا یشه‌سین!
اولوغ هدفلر اوچون
دموکراسی و آزادلیک بناسی اوچون
کوره‌ش - مبارزه، ایثار، خلق ارا یشه‌سین!

کابل، حمل آبی، ۱۳۴۳ (۱۹۶۵) ییل

¹ "ینگی ییل" و "ینگی زمان ترانه سی" افغانستان مطبوعاتی تاریخیده اوزبیک تیلیده بیرینچی مرته "خلق" جریده سی نینگ ایککینچی و اوچینچی سانلریده نشر ایتیلگن شعرلر ایدی. اولردن بیرى حرمتلى الحاج محمد کاظم امینی تالیف ایتگن "تذکره شعراى جوزجانان" کتابیده (۹۸ بیت) قوپال شکلده تحریف ایتیلیب، اوزیگه خاص وزنیدن چیقربلیب نشر قیلینگن.

اي قهرمان خلق

افغانستان مستقلىگى نىنگ ۵۰ يىللىگى مناسبتى بىلن

اېركىن ليگىنگ اوچون، اي قهرمان خلق
اېللىك يىل ايلگرى ميدانگه كىردىنگ
قصاصكار قىلىچىنگ بىلن بې امان
قانلر توكىب ياولر صفىنى قىردىنگ

سېنىگ بدننگدن آققن قىزىل قان
طوفان بۇلدى، دريا بۇلدى، سېل بۇلدى
بو سېل ھىيتىدن تىترەب يېر - آسمان
دشمنلرنىنگ قلبى دھشتگه تۇلدى

بو سېل غلغلە لر تشلېب دنياده
مستملكه چىلىك قۇرغانىن بوزدى
الھام بېرىب خلقلرگه افر - آسياده
اسارت نىنگ تېمىر كىشىن اوزدى

وطن اېركىنلىگى نىنگ يىراغىنى
طنطنە لر بىلن سېن كۇتردىنگ، سېن!
آزادلىك نىنگ قوروب ياتگن باغىنى
قىزىل قانىنگ بىلن سېن سوغاردىنگ، سېن!

مونچە شرف - افتخارلرنگ بىلن
اېللىك يىلدىن نرى حاضر قلەى سن؟
نېگە قلبىنگ تۇلە دور غم - قىغودن
نېگە بال اۋرنىدە زھر يلەى سن؟

آزادلىك چراغىن سېن ياقتىڭ، اما
قرانغو كلبه نىڭنى ياروتمەدى نور
اۈزگە لرگە عىشرت قىلىپ مەھيا
اۈزىڭ كۆرالمەدىڭ بىر لحظه حضور

بو بىرەملەر، الوان-الوان چراغلار
بىزەلگەن بنالار، سېن اوچون مى؟ يۇق!
بو نعمتلەر، گلدىن تۆلە چراغلار
بو ذوق و صفالار سېن اوچون مى؟ يۇق!

آزادلىك نان بېرەر آزاد كىشىگە
عزت بېرەر، بختيارلىك كېلتىرەر
ايلر اونى يىخشى حىياتگە اپگە
شونىڭ اوچون خلق آزادلىكىنى سېور

قنى نىمە كۆردىڭ بو آزادلىكدىن
بالەلرىڭ قارنى ناندن تۇيدىمى؟
بەرە ئالدىڭىمى راحت - شادلىكدىن
بخت - اقبال سېن تامان قدم قۇيدىمى؟

سېنى ھەر قنچە ھەم دېسە لر آزاد
قۇللرىڭگە باغلىق ستم زنجىرى
بېرماق اوچون تىرىك لىگىڭنى برباد
كۆپدور سېنىڭ دىشمنلرىڭ تىدىرى

ايشچىلەر، دىھقانلەر، كىسبە كارلەر
منور يىگىت لەر، قىرلەر، ياشلار!
كۆرەشسىز آزادلىك بۇلمىس مىسر
بىر بۇلىپ كۆرەشىڭ، اى وطنداشلار!

عمر باد ىشەسىن خلقىمىز آزاد!
قورسون اۈزى اوچون ىڭى بىر جىھان!
ىشەسىن، گللەسىن، ىشنەسىن آباد،
وطنىمىز جانە جان افغانىستان!

سېنبلە آيى، ۱۳۴۷ (۱۹۶۹) يىل

سېومسدىن بۇلورمو...؟

بھار فصلى كېلىپ، گلر آچىلدى
سېن ھم بىر قىزىل گل كىي آچىلدىنىڭ
ھايات نۇرى ھەر يان ساچىلدى، سېن ھم
سېوگى نىنىڭ ياغدوسى بۇلىپ ساچىلدىنىڭ

يوزلر نىڭ قىزەرىپ قىزىل آلمەدېك
ساچلر نىڭ ايسلىتدى سىنىل ھىدىنى
نازلى باقىش بىلن شەھلا كۆزلر نىڭ
كۈنگۈلدە اويغاتدى عشق امىدىنى

گۈزەل تېسىم يرەشىپ لېنىڭگە،
كۆزلردە ياشلىك تۇلقونى موج اوردى
اۇقلر آتىپ كرېكىدن قارە قاشلر،
كۈنگۈلنى اولشگە شىلىنىپ توردى

سرو درختى مى، رىنا بۇيىنىڭ بو؟
جنت كۈچە سى مى، ياكە كويىنىڭ بو؟
قىزىل آلمە مو يا ايككى دوداغىنىڭ؟
قارە كۈزمو يا ايككى جادويىنىڭ بو؟

روحلىتتىرر مېنى شىرىن سلامىنىڭ
يورەكنى رام اېتر موزون خرامىنىڭ
درلر ساچىپ كولىپ گېيرگن چاغدە
ھايات بىغىشلەيدى تاتلى كلامىنىڭ

گۈزەللىك - چىرايلىك تمثالى سىن سېن
يخشىلر يخشىسى مئالى سىن سېن
برچە اېزگولكلر مجسم سېندە
سېوگى نىنىڭ چىشمە زلالى سىن سېن

غرورلىنىپ يورىشىگندە حقلى سن
صولت تۇكىب تورىشىگندە حقلى سن
مېن من دېگنلرنى داغدە قالدېرىپ
باغ سېرىگە كېرىشىگندە حقلى سن

سېنى كۈرگندە كۈز نورگە تۈلەدى
برچە قىغو و غم اونوت بۇلەدى
سېندىن اوزاقلىشىش نې چاغلى آغېر
سېن سېز اميد چېچكلرى سۇلەدى

لطاقت نېنگ كۈرىنىشى آى يوزىنگ
محبت نېنگ كۈزگوسى شېھلا كۈزىنگ
يېلىپ قۇيگېن دنيا رىغىلرىدىن
مېن سېويپ تىلەگىم فقط اۈزىنگ

سېن قوياشدىك پارلەدىنگ آسمانىمدە
عطر گلدىك آچىلدىنگ بوستانىمدە
آى بۇلدىنگ و اميد نورىنى ساجدىنگ
اونوتىلمىس ايز قالدېردىنگ جانىمدە

كۈنگۈلنى صيد اېتگن ايككى ھالالىنگ
وجودىمنى قمرەب آلگن خيالىنگ
اوزاقلشتىرىپ عقلىمدىن - ھوشىمدىن
مېنى محو اېتگن اۈزىگە جمالىنگ

تونلر سېنى اۋىلب، اى يوزى ماھىم
كۈكگە كۈتەرلر فرىاد و آھىم
اېتكىن اخير كۈنگۈل اىستگى يىلن
سېنى سېوگن بۇلىسم نېدور گناھىم؟

حق سېوماق اوچون يرەتگن انساننى
سېوگى اساسىدە قورگن جېھاننى
اۈزىنگ آيتگىن، اوشبو گۈزەل دنىادە
سېومسدىن بۇلورمو سېندېك جاناننى؟

جلال آباد، تاريخ اينجوسى

جلال آباد گل باغلىرىدە
استە - سېكىن اېسەدى شمال
ينگى آتگن تانگ ياروغىدە
قاچر يوره كدن قىغو - ملال

تىنمس دريا زلال سوويدە
تۇختەمسدن قاوغە¹ سوزەدى
بىر كېلىنچك عايلەسىنى
قىرغاق تامانگە اۋتكەزەدى

باشلەندى بوتون شەردە
جاذبەلى حيات قۇشىغى
كۈنگۈللەرگە تاپىپ يۇل سېوينچ
لېلر كولر، كۈزدە يۇق يىغى

كۈككە اوچىپ خىلمە - خىل قوشلر
سىرەب - سىرەب قىتىپ قۇنەدى
باغ ايچىدە مىسە لر، گلر
تورلى بوياقلرگە تونەدى

¹ محلى كېمە.

قىقىردەشىب بىر اېركە بالە
آنە قوچاغىدە اوينەيدى
آنە اونى ياتقىزماق اوچون
گۈزەل بىر اللە نى كويلەيدى.

تون، جىم - جىرىت ياتىن كۈچە لر
جمعىتدىن تۇلىب تاشەدى
بختيارلىك باقىب يوزلرگە
شادمانلىك حددىن آشەدى

شرشر سېسى، قوشلر نواسى
بغىشلەيدى كۈنگۈلگە راحت
بىر سحرلى صنعتچى كىي
پارم موزىك چالر طىبعت

دغدغەسىز شونداق بىر چاغدە
بىردىن زمان سۇلگە آغەدى
تېمىر قنات قىرغى خىلىدېك
كۈكدىن يېرگە راكت ياغەدى

دەشتلى انفجار توتونى
يشىرەدى كۈزدىن قوياشنى
بدنلرنى يىرتىپ چرە لر
آقىزەدى كۈزلردىن ياشنى

ناز اويقودىن تورگىن شەردە
باشلەندى بىردىن عرصات
اۋلىم حكىم سوريب هر يانگە
يۇقلىككە دوچ كېلەدى حيات

مظلوم عياللر و بالە لر
قىرلردېك چاپىب هر يانگە
دەشت قرانغوسىدە قالىب
قىرىلەدى بويەلىب قانگە

جنايتگە قرشى ساقچىلر
ارسلاندىك كۈترەدى باش

دشمنلرگه قرشى امانسىز
اوروشگه كيرهدى قىرى - ياش

كۆككه چىقىپ تېمىر بورگوتلر
ياو اوستىدىن ياغدېرر بلا
رخنه سالر دشمن صفىگه
ضربىتىدىن تىترەب يېر - سما

اژدهادېك الاو ساچرلر
الو ساچىپ توروب هر دايم
ئىمرخىل، چېرەھار كۈنىنى
ياوگە قىلر قىامت قايم

دشمن سارى يۈگۈروب تانكلر
يېر كۆكسىنى يىرتىپ اۋت ساچر
باتور تۇپچىلر ھجومىدىن
سىنىپ ياولرنىنگ صفى، قاچر

قشونلرنىنگ اياغ آستىدە
ينچىلەدى اېزىلىپ دشمن
چىبىنلردېك بوران ايچىدە
تم - ترق بۇلەدى چىدە آلمىسدىن

بو تاماندىن: يوتوق نەرە سى
او تاماندى: ندامت، فغان
بو تاماندىن: يورىش - باستىرىش
او تاماندى: قاچىش - الامان

ھجوم قىلر بىر صفدە تورىپ
وطن خلقى بۇلىپ بىر بوتون
اولكە اوچون اولوس بىرلىگى
مېنى قىلر اۋزىگە مفتون

ينگرەب كېتر قوماندان سېسى:
"آلغە دۇستلر چېگرە گچە!
دشمنلردن قالسىن جھاندى
فقط دە بىر عبرتلى قصە!"

جلال آباد، بوگون سېن اوچون
اوريشه دى سرپل، جوزجان
بلخ، تخار و هرات، بدخشان
كندهار و فارياب، باميان

جلال آباد ، اي اولكن شهر
تاريخ شاده سیده اينجو سن
اولوسيميز چين افتخارى¹
اؤتميشدن بيز اوچون كؤزگوسن

جلال آباد، سېن بۇليب قالدینگ
خلقىمىزنىڭ بىرلىك مظهرى
باغلىرىڭ ھر دايم يشنەسین
سېندىن يامان كؤز بۇلسين نرى

جلال آباد، يۇقالسين اوروش
سينسن ياوينىڭ تعرض قۇلى
اوچسین اولكه ميزده اۇق سېسى
تېكىس لىسىن يرەشيش يۇلى!

جلال آباد، ظفر بىرلىكدە
بوتون اولكه خلقى بىرلىشىن!
وطنداشلىر بىرلىك صفيدە
بختيارلىك اوچون كۈرەشسين!

جلال آباد، سېنىڭ خلقىڭگە
اۈزىك-تركمىن خلقىدىن سلام
مليتلىر بىرلىگى اوچون
سېندىن آلسين خلقىمىز الهام

۲۴ سرطان، ۱۳۶۸ (۱۹۹۰) يىل

¹ جلال آباد شھرى ظھیر الدین محمد بابر نینگ نبوه ره سى امپراطور جلال الدین اکبر تامانىدىن قوریلیپ، اونینگ نامى ییلن اتلگن.

انتظارلىك دملرى

تېلېفون يانېمده ساكن اۇلتىرىپ
كوتماقدهمن ياقىملى آوازىنى
جانېم قولاغى بىلن اېشىتهى دېپ
آوازي اېمس، سحرلى سازىنى

ساكن اۇتر ثانيه لر كروانى
دقيقه لر اۇتر و ساعتلر هم
جېم توريپ يانېمده بو جانسيز جھاز
جرنگلهمه يدى و آرتدېرهدى غم

تورهى دېسم، مرموز سحرلى بىر كوچ
مېنى اۇز اۋرنېمده اوشلب تورهدى
ايالغو قىلسم هم شيرين خيالى
فكرېمنى اۇز تامانىگه بورهدى

انتظارلىك كېچە لرى "نواي"¹
سېزگن آغير دردىنى مېن هم سېزدېم
او كوتتى و مېن اېسه تېلېفونگه
كۇز تېكىپ اۋتېردېم، قلىبىمنى اېزدېم

¹ كېچە كېلغوم دور دىيان اول سرو گلرو كېلمدى

كوزلرېم غه كېچە تانك آتقونچە اويغو كېلمدى

لحظه لحظه چىقديم و چىكديم يولېده انتظار

كېلدى جان آغزېمغه و، اول شوخ بدخو كېلمدى (علېشېر نواي، خزائن المعانى)

ازەى دېب ايتىلىسم، كېلمەيدى الھام
قلم تېرەنمەيدى قۇلىمدە تورىب
سۇز دردانە لرى قاچر كۇزىمدن
استعداد چشمەسى بېر كىلىب، قورىب

اۋرەلگن سىملرى بىلن تىلفون
ايلان بۇلىب يورەگىمنى چاقەدى
اوندىن ايرىلىش آغىر تويغولرى
ينە كۇنگىلىم اېشىگىنى قاقەدى

علاقە مىز رمزى بۇلگن بو جھاز
بوگون ساكن تورىب كۇنگىلىم اېزەدى
بىلمەيمىن حاضر او، قىسى چمىندە؟
ياكە قىسى باغ اىچىدە كېزەدى؟

اېندى بىلىب آلدىم حتى بىر كون هم
آوازىنى اونوتالمىس اېكن من
ينە بىر بار سېزدىم سېوگى كوچىنى
اوندىن هيچ قچان اۋتالمىس اېكن من

اې محبت، بوگون اۋزىنگ گواه سن
قنچە كۇتەرىلدى كۇكلرگە آھىم
فرشته لر آوازىدېك سېسىنى
قچان گچە كوتەيىن، اې الھىم؟

تاشكىنت: ۱۹۹۹

مېن سېوگن جانان

مېن سېوگن جانان بىر گۈزەل
لبى نىات، تىلى عسل

ھەم قارە كۈز، ھەم قارە قاش
كېلىشگن قامتلى، سرداش

كۈرىشگندە كۈپ مەربان
جودە ياقىملى بىر جانان

يرەشەدى يورىشگنى
بېلىنى اوشلب تورىشگنى

يوزلرى گلگە اۋخشەيدى
سېسى بېلىگە اۋخشەيدى

لبلىرى گل غىچە سىدېك
بېلى تال نىنگ خىمچە سىدېك

شكردېك شىرىن سۈزلرى
سحرلى قارە كۈزلرى

كۈكسىدە اق قازلرى بار
گېيىرگندە نازلرى بار

كېلر بۇلسە آفت جان
كېتر بۇلسە دلە ارمان

اېلكە سىدە ساچ مى، سنبىل؟
يوزلرى مى يا قىزىل گل؟

طاوس كېى خرام اېتر
مېنى اۋزىگە رام اېتر

كولگنده در ساچيلهدى
گل قهقهه آچيلهدى

قرهشلىرى جان بلاسى
اۋزى گۈزەللىك خداسى

شونداق بير گۈزەل جانانگە
شونداق بير آفت جانگە

نې قىلەى كۈنگۈل بېرگن من
چىندىن ھم اونى سېوگنمن

لېكن او وفا قىلمەيدى
سېوگىنى كۈزگە ايلمەيدى

ايشانمەيدى محبت گە
بۇيۇن سۈنمەيدى الفت گە

انگلەمەيدى حسرتىمنى
يىلمەيدى درد و غمىمنى

اونىنگ وصالىنى اۋىلىب
لېلىرى بالىنى اۋىلىب

كېچە لرى اويغانە من
ايلان كېى تۇلغانە من

اوندىن اىرو قرارىم يۇق
چىدەمىم يۇق، مدارىم يۇق

آيتىنگ دوستلر اول جانانگە
مېنى قۇيمەسىن ارمانگە

اگر وفا قىلمس بۇلسە
سېوگىم قدرىن يىلمس بۇلسە

باشىمنى آلىب كېتگومدور
آوارە بۇلىب يورگومدور

تانگ آتگندە كۈرەمىز

كۆك يوزىنى باسماق اوچون آغىر قرا بولوتلر
گولديرەشىب ھىقىرىشىب چاپەدى
قرا تومن،
آقە-باقە كېزماق اوچون،
اۋزىگە يۇل تاپەدى

يىلتىللەگن يولدوزلارنىنگ يېرگە تىكىلگن كۈزى
بىر آز يىتتىب قالەدى
قرا بولوتلر سېوينىب
قووانچلىك نقارەسىن چالەدى

كېچە ...

قرانغو كېچە ...

تارتىلگن آى نىنگ يوزىگە قلىن قرا پردە لر
ساوورر شمال نىنگ قۇلى قرانغولىك خرمنىن
نورگە قرشى ظلمتلر
اونى يۇق اېتىش قىدىدە شىدت بىلن كۈرەشر
مگر بو ممكن مى؟
يۇق!

هر قنچه هم قوققىللەسە قوققىللەسىن باى اۇغلىلر
هر قنچه هم اوچسە اوچسىن هر ياقە كۇرشۇپلر
تانگ آتگونچە گولديرەسىن، چاپسىن قرا بولوتلر
تانگ آتگندە كۇرەمىز!

هلى توختە، ياروقلىك نىنگ يارقىن نىزەسى تېشىسىن
قرانغولىك كۇكسىنى
هلى توختە، نورلى قوياش آسمان سارى كۇترسىن
اۋز پارلاق بىراغىنى
كوتەرىلگن سارى بو پارلاق بىراق
يېر يوزىگە ساچگەى قوتلۇغ نورىنى
اونىنگ تۇغرىسىدە چىدەآلمسدىن
نابود بۇلگەى بىردن قرانغولىكلر
اوندە طنطنە بىلن
يېر و كۇكدە دور سورگەى
فقط ياروقلىك ... فقط نور!

جوزا آىى، ۱۳۴۷ (۱۹۶۹) يىل

ياردمچى بارمى؟

مصفا خاطرېم صاف آسمانىنى
بېردن قلىن قاره تومن باسگندېك
يوره گېم كوشكىده قندهى دېر بېر قۇل
ظلمت ترقىتوچى قندىل آسگندېك

اېسىب اۋتېشماقده باشىمنى سېلب
آرام آلمەى اضطراب شېادەسى
قويىلماقده خاطره لر جامىگه
قىغولى تويغولر اچىق باده سى

خيالىم باغىده اۋتكىر تىكانلر
كۈكرماقده قىزىل گلر اۋرنىده
تصويرىم دنيا سىده بايقوشلر
قوقيقىلماقده بىللر اۋرنىده

آسمانىمده كولېب تورگن يولدوزلر
استە-سېكىن كۈزدن اوزاقلشماقده
يرقىرەب نور ساجىب تورگن تۇلون آى
خيره لىشىب افقلىردە باتماقده

ظلمت قمراويدە قالگن كېچە دە
چىدەمىم شىمى يانماقدە سوو بۇلىپ
چېكىسىز اىستىكلىرىم گۈزەل باغىدە
سرغەيماقدە اميد گللىرى سۇلىپ

پىنجىرە نى آچىپ باقسىم كۈچە گە
تىنىمىسىز ياغمىرلار ياغماقدە سىم-سىم
رىحان لىرنىنگ شاخە لىرىن تېبىرەتەپ
توختاوسىز شىمال اېسىماقدە بې تىنىم

جۇشقىن عمان تۇلقونلىرى قىرىگە
استە چۇكىپ بارماقدە اولگن تاغىم
ايتىنىگ اخىر، بىران ياردەمچى بارمى؟
اۋچەى دېب تورىيدى يانگن چىراغىم

تاشكىنت ۱۹۹۸

اۋزېك قىزىگە

۱۹۸۰ نچى يىل، مارچ آيى تاشكىنتدەگى اۋزېكستان صنعت و قىشلاق خوجە ليگى يوتوقلىرى كۈرگزمەسىدە بۇلدىك. مبارك خان آتلى رهنما قىز بو ساحە لردە اېرىشىلگن موفقىتلر حقيده معلومات بېردى. مېن اونده شاعرلىك ملكە سى بار دەپ اۋىلەدېم، چونكه ھرقنداق مطلبنى اۋزىگە خاص بىر ياقىملى اسلوبدە فصاحت و بلاغت بىلن افادە قىلىپ، ھر سۇراققە جواب قىتەردى. اېرىشىلگن موفقىتلر اونىنگ تىلىدن مېندە چوقور تاثرات قالدېردى. قويىدە گى شعر شو الھاملنىش نتيجه سىدە يازىلگن:

سۈزلەگندە ھىجان بىلە جان قىز،
تاتلى تىلىنگدن ساجىلور فصاحت
موزىكەلى آوازىنگ، آچىسنگ آغىز،
بغىشلەيدى اېشىتگۈچىگە راحت

اېشىتەمن دقت بىلن سۈزىنگنى،
سۈز اېمس، آغىزدن اينجو ساجەسن
بوتون ھىجانگە بېرىپ اۋزىنگنى،
پارلاق تارىخ صحىفەسىن آچەسن:

تارىخ دورانىدە يىرىنچى مرتە،
اولكەمىزدە بو استىش قورىلدى
خلقىمىز محنتى بىلن البتە،
اولكە ترقيات سارى سورىلدى

موندن آلتىمىش يىل آلدىن توركىستاندا،
پىرىنچى دن بۇلدى عىاللار آزاد
پىندى گىلل تورگىن اۋزىپكىستاندا،
خلىقىمىز بختىار، كۈنگۈللىرى شاد.

بو میرزاچؤل نینگ نقشہ-سی حاضر او،
 آق آلتین نینگ کانۋیوگن بی پایان
 قوروق دلەرگه چیقه ریلیب سوو،
 قوریلگن هر پیرده باغ و گلستان

اوشبو فابريکه لر ينگى قوريلگن
 بولر زمانوى ييريک زاوودلر¹
 تېزليک ييلن بو ايشلر بجريلگن،
 بو عمارتلر اسه بولوت اوڭر

ابکین چیلیک بیلن تورلی صناعت،
ایککی کوچلی آلتین قنات بیز اوچون
معرفت نوریده کؤرسه تیپ همت،
کمالات ساری اوچه میز تون و کون

باشقه بختيار خلقلر سينگري،
يشه يدي اوزبېك خلقي هم بختيار
الغه قديملر باسيب بارگن ساري،
قهرمانليك فخرلي عنواني بار

اولوسىمىزىنىڭ بىرلىگى بىز اوچون
غلبە يۇلىنى تېكىسلەپ بېردى
تەرقىيات باغىگە قۇيىپ قىلدى
خەلقىمىز تولى - تومىن گىللەر تېرىدى

تۆرپەت ھەر بىر نقشە رۈپە - رو سىگە
 عدەلەر منطقى بىلەن سۆزلەيسەن
 سېزەنمەن اوشبو سۆزلەرنىڭ، جۈدە
 بىر يېقىراق كېلەچەكنى اۋىلەيسەن

¹ کارخانه لر، فایریکه لر.

سېن سۆزلەيسن، مېنى ايکكى خىل تويغو
هر بيرى اۆز تامانيگه تارتهدى
اولكهنگ يوتوقلرىگه بۆلىپ كۆزگو
گۆزەل سېسینگ قلىمنى اويغاتەدى

آدميزادنيگ بۆلورمو مونچه هم
تيلي فصيح، آوازي جرنگلهگن؟
اونى اېشيتگنده يۇق آليب قينغو
"درياچه ميلوديه سى"¹ مى؟ دېيمن

اۆزبېك قىزى آلغه پارلاق دور يۇلينيگ،
يېر فرزندى سن و كۆككه باقهسن
اوزاتگنده يېتيب آسمانگه قۇلينيگ،
يولدوزلردن شاده مرجان تاقهسن

تاشكىنت: ۱۹۸۰ يىل

¹ پتر چاپكوفسكى نينگ "آق قوش كولى" (درياچهء قو) بليتى ده "درياچه ميلوديه سى".

تورنە لىر

قمچىق داوانىدىن اۋتگن تورنە لىر
"يارگە بارىپ سلامىمنى دېگەى سىز"¹
اوزاق يۇلنى كۈزگە تۈتگن تورنە لىر
"يارگە بارىپ سلامىمنى دېگەى سىز"

او، بو يېردىن چىقىپ كېتدى اوزاققە
يۈرەگىم قوشىنى باغلب توزاققە
سىز بىلن سۆزلەيمىن تۈرىپ آياققە
"يارگە بارىپ سلامىمنى دېگەى سىز"

اونىنگ ھجرانىگە چىدەب بۆلمەيدى
او بۆلمسە، وسوسە لىر سۆنمەيدى
اوسىز كۈنگۈل امىدلرگە تۆلمەيدى
"يارگە بارىپ سلامىمنى دېگەى سىز"

ساغىنەمن يۈرىش - تۈرىشلىرىنى
اىستەىمن ناز بىلن سېۋىشلىرىنى
نزاكتلر بىلن كۈلىشلىرىنى
"يارگە بارىپ سلامىمنى دېگەى سىز"

قىسى اۋىدە تورگىنىنى بىلمەيمىن
قىسى باغدە يۈرگىنىنى بىلمەيمىن
كۈنگۈلى كىمگە اورگىنىنى بىلمەيمىن
"يارگە بارىپ سلامىمنى دېگەى سىز"

تاشكىنت - آقتاش: ۲۰۰۴

¹ اوزبېك فولكلورى شاھ صنم و غرىب داستانىدىن.

خاطرە

هر بير كۇرىشگندە سېن بىلن
دولت ساجىلگندېك بۇلەدى
ملاحتلى كولگن چاغىنگدە
گلر آچىلگندېك بۇلەدى

باقىشىنگدن سېزەن انىق
روحىنگدە بار كوچلى تويغونى
سېزەمىكن سن سېن ھم اخىر
مېنىنگ كۇنگلىمدە گى قىغونى؟

هر بير كۇرىشگندە سېن بىلن
يشنب گللەيمىن و اۋسەن
قد كۇتەرىپ يوكسك تال كىي
ايرىلىق يۇلىنى توسەن

تاتلى سېسىنگ شوخ طبعىنگ بىلن
مېنگە الھام بولاغى سن سېن
سېومەگەيمىن سېندىن اۋزگە نى
بويوك عشقىم اداغى سن سېن

هر بير كۇرىشگندە سېن بىلن
دنيا مېنگە قرەب كۈلەدى
سېنى كۇرماق شونداق ھوس كىم
لذتىدن كۇز يۈمۈلەدى

وسوسەلى ايككى دوداغىنگ
ھوس مېن اىستەيدى كويىب
انتظارلىك چېككن كۇزلىرىم
كۇزلىرىنگگە باقەدى تۇيىب

بىراق سېندىن اىرو كېچە لر
قىينەلەدى چىدەمسىز كۇنگول
بو باغ اىچرە سىرەمەيدى قوش
بو بوستانده آچىلمەيدى گل

ايندى مېن بىلن سېن اۇخشەى مىز
درىانىنگ ايككى قىرغاغىگە
هر قنچە ھم آقسك سوو بىلن
يېتالمەيمىز مراد باغىگە

كابل: ۱۹ حمل، ۱۳۶۹ يىل

سېندىن اىرو

اۋىلر اېدىم سېنى اونوترمن دېب
قرا كۈزىنگ اوزاق توشسە كۈزىمدىن
يىراق قالىش بىلن شوخ سۈزلرىنگدىن
چىدەمسىز بۇلىپ بارمس من اۋزىمدىن

اۋىلر اېدىم سېوگى بىر شىبادەدېك
آرام اېسىپ اۋتر كۈنگول باغىدىن
چۈممەى چوقور سوزىپ بىر كېمە كىى
قىترمن دېب بو دېنگىز قىرغاغىدىن

اۋىلر اېدىم سېنسىز مېنگە بۇلمس دېب
زهر كىى اچچىق بو تاتلى حىيات
يېتىشمس دېب چىدەمىم اداغىگە
قېرىلىپ قالمس دېب بو كوچلى قنات

يىراق اوشبو اۋىلر فقط اۋى اېكن
خيال اېكن، الداوچى سراب اېكن
اېندى سېزدىم بوگۈزەل حىيات سېنسىز
تصويرىدىن اجرەلگن بىر قاب اېكن

سېنسىز تانگ اتمسكن اوزاق كېچە لر
ھجوم قىلر اېكن قىغو يورەككە
سېنسىز كۈك نىنگ آىى پارلەمس اېكن
نور ساچمىسكن يولدوزلر تېگرەككە

سېندىن اىرو تۇلغىنەمن كېچە لر
اۋرتەنەمن، كويەمن، سوو بۇلەمن
باشىمگە ياغمەسنگ تىنىق بولوتدېك
يىنگى كۈكرگن نھالدىك سۇلەمن

كابل - جدى، ۱۳۶۹ يىل

سېنى ساغينگنده

سېنى ساغينگنده اېزيليپ كۈنگول
تانگ آتگونچه اويقو اوچر كۈزيمدن
دوداغينگنى ايسلب يازگنيمده شعر
بال لذتى تامر هر بير سۈزيمدن

ايرىلىق كېچەسى بالقىپ چىقهسن
خيالىم افقىدن تۈلون آيدېك
ياروتهسن كۈنگول قرائغوسىنى
كېنگەيتىرەسن يوره گيمنى سايدېك

اېشيتەمن قونغراقلى سېسىنگنى
ياشورون سېوگى قۇشىغىن كويلەيسن
اوچرەشو خاطرهسىنى ياد اېتىپ
محبت ماجراسىنى سۈيلەيسن

تانگ ياروغى ياغيپ يناقلىرىنگدن
كۈزلىنگده چقنر هوس اوچقونى
اوشلب قۇلىنگ يىلن اينگىچكە بېلنى
دېيسن: اۋترميكن ايرىلىق كۈنى؟

سكرب اۋرنيمدن تورەمن صبرسىز
باسماقچى بۇلەمن كۈكسىمگە سېنى
يىراق كۈزدن قاچىپ گۈزەل خيالىنگ،
سېندىن اوزاق يالغوز قۇيەدى مېنى

كابل: سرطان آيى، ۱۳۶۹ يىل

ايلك سېوگى

يادينگده مى بىر كون باغده
قوياش باتيب تورگن چاغده

ايككله ميز اوچرەشگنده
مهر بيلن قرەشگنده

بار اېدى قىزلر-عياللىر
بىر نېچە بالە لر، چاللىر

مېن سېنگە قرەب تىكىلدىم
قاشىنگە باقىب اېگىلدىم

سېن سۆزلىشىدىنگ اۈزىم بيلن
كۆزىنگ اېسە كۆزىم بيلن

كۆزلىرىنگدن نور ساجىلدى
يوزلىرىنگده گل آچىلدى

آيگه اۋخشب ترقىدىنگ نور
بغيشلەدىنگ دلگە حضور

كولىب توردىنگ يېرگە باقىب
يۈرەگىمگە اۋتلىر ياقىب

گۈزەل ليگىنگ ھىيتىدن
چىرايلىگىنگ سولتىدن

قالدىم اۋزىمنى يۇقاتىب
لال بۇلىب قالدى تىل قاتىب

ذره كى سېزدىم اۋزنى
تېرمىلىب توختىدىم سۈزنى

لېكن سېنىنگ قارە كۈزىنگ
ايككى يىرقىراق يولدوزىنگ

كۈرستىدى مېنگە التفات
روحىمگە باغلهدى قنات

كۈرىب آغىر احوالىمنى
نازلىپ سۈردى حالىمنى

دېدى مېنگە ايما بىلن
كرشمە و ادا بىلن:

"اې سېن گۈزلىك شىداسى
دايم سېۋگى مېتلاسى

محبت اۋتىدە كويگن
كۈب كويىب جانىدن تۈيگن

بىلە سن، اۋتدور محبت
باشدن - آياق رنج و زحمت

برچە وجودىنگ كويدرور
كولىنى كۈككە ساورور

آلاو بيلن اۋينەى كۆرمە
بو كوينى¹ ھېچ كويلەى كۆرمە

يۇقسە پشيمان بۇلورسن
بو يۇلدە سرسان بۇلورسن"

دېدىم: "اې فتنە لر كانى
اې گۈزەللىك نىنگ سلطانى

سېن سن مېنى زار ايلەگن
اونگە گرفتار ايلەگن

سېن آولەدينگ بو يورەكنى
سېن تيترەتدينگ بو كۆكرەكنى

كۈنگلىمگە اۋتكەزىب تائير
روحىمنى ايلەدينگ تسخير

اېندى سېندىن ايرىلگىم يۇق
آرقە تامان قەيرىلگىم يۇق"

- اې مېن سېوگن نازنين يار
اې سېنگە بو جانىم نثار

كۈنگلىمنى آلگن، اې طناز
باشدىن - آياق برچە سى ناز

سېن قوياش، مېن بىر ذرەمن
اطرافىنگدە ايلنە من

سېن قىزىل آلتىن، مېن توپراق
سېن گۈزەللىك مېن اشتياق

عشق اۋتيدە كويدير مېنى
ايلديرىم بۇل، سۇندير مېنى

¹ كوى - آھنك

عشقنىڭ شەلە، مېن بىر خىس مەن
بىرچە سى آرزو، ھوس مەن

سەرلەر مېن بىلەن كۆزىنىڭ
يۇق-يۇق كۆزىنىڭ اېمىس، اۋزىنىڭ

اونىڭە قەرەب سۆز تۇقىمەن
قلىبىنىڭە گىنى اۋقىمەن

كۆنگىلىنىڭ سىرەن آچىر بۇلىمە
ھىقىقتىنى ساچىر بۇلىمە

يۈرەككە ارمانلىرىنىڭ بار
ياشىرىن فغانلىرىنىڭ بار

سېۋىلىپ كېلىگەن سەن جاندىپك
مەرور تورگەن سەن آسماندىپك

كۆرگەنلەر ھىسەن و ھىمالىنىڭ
بىلىگەنلەر يۈكسەك كمالىنىڭ

عاشق شىدا بۇلگەنلەر
ارمانلەر بىلەن يۈرگەنلەر

لىكەن سېن سېۋالمەگەن سەن
ھېچ كۆنگۈل بېرالمەگەن سەن

دەلە سېۋىگى ترانە سى
يۈرەك ارمانلەر خانە سى

سۆزدە دايم جان و قىربان
دايم كۆنگۈل ايچىرە ارمان

اما دوداغىنىڭ سۈسەيدى
سېۋىگى مېنىنى اىستەيدى

روھىنىڭ چىن سېۋىگىگە مشتاق
قلىبىنىڭە ساغىنىچ-اشتياق

تيلينگ بونى انكار اېتر
لېكن كۈزىنگ اظهار اېتر

سېوه آلامسليك دردى
تيلگه آلامسليك دردى

عزيز روحينگنى اېزهدى
يورهگىنگ بونى سېزهدى

بىر موھوم سېوگى نىنگ اۋتى
نامعلوم سېوگى نىنگ اۋتى

كويدىرەدى سېنى دايم
اۋزىنگە دېيسن: "الايم

كېلىپ بىر كۈن نصيب بۇلسە
چىندىن قېلىم "اونى" سېوسە

بوتون كۈنگىلىم اونگە بېرىپ
محبت مېوھسىن تېرىپ

سېويش بختىگە اېرىشىم
وصال تىختىگە اېرىشىم

لېكن بىلمەيسن او، كىم دور
قە يېردە دور، قچان كېلور

بو حقە خيال تۇقىيسن
خرگايى قىلىپ اۋقىيسن

"اونى سېوالمەسم نېتەي؟"
"اونى سېوالمىسم نېتەي؟"

جانگىنەم مېنگە تىكىپ كۈز
اېندى اېشىت بىر - ايككى سۈز

دېيمى من "اونى" كۈتمەگىن
لېكن "اونى" اونۈتمەگىن

قۇى "اۋ" سېن يىلن ىشەسىن
قلىنگدە سېۋى تۇشەسىن

موھوم سىما بۇلىب قالسىن
سرى رۇيا بۇلىب قالسىن

لېكن بونى ھم يىلەسن
سېۋەسنگ ھم سېۋىلگن سن

مېن كى بېقرارىنگ بار
يۇلىنگدە انتظارىنگ بار

سېۋى يورتى نىنگ گداسى
قىغو وغم مېتلاسى

سېنى دېب بېنوا بۇلگن
مىبت دېب، ادا بۇلگن

اۋ سېندىن اىرو چىدالمىس
ھىچكىم اونىنگچە سېۋالمىس

سېن اوچون جاندىن اۋتەدى
برچە جھاندىن اۋتەدى

ھىچ قچان اونى اونوتمە
سېۋىسىنى آسان توتمە

تاشكىنت: ۱۹۹۶

الله

نه نینگ ييتيم باله گه الله سى

بلەم، بۆتم، كۆزيم، جانيم
كۆنگول ملكيده سلطانيم
صدفسيوز در غلطانيم
بلەم الله، بلەم الله!

اولوغ بابالرينگ باردور
بويوك سيمالرينگ باردور
اولر روحى سېنگه ياردور
بلەم الله، بلەم الله!

تېمور فرزندى سن بېلگين
باير دلبندى سن بېلگين
آنالر قندى سن بېلگين
بلەم الله، بلەم الله!

بولورسن خلق اۇغلانى
جسارت، معرفت كانى
اولوس نینگ مرد ميدانى
بلەم الله، بلەم الله!

بوگون خلقينگ دور آواره
اېزىلگن بغرى يوز پاره
چىقىب دور قۇليدين چاره
بلەم الله، بلەم الله!

اېرور باغ و بهارى يۇق
آچىلگن لاله زارى يۇق
اۋزیده اختيارى يۇق
بلەم الله، بلەم الله!

بو باغده نونھال اۋلگين
تۈشەب سايەنگنى تال اۋلگين
نسيم اۋلگين، شمال اۋلگين
بلەم اللە، بلەم اللە!

اولوس درديگە درمان بۇل
غميدن بغرى بريان بۇل
كۈريب حالين پریشان بۇل
بلەم اللە، بلەم اللە!

اونگە كۈرست ظفر يۈلين
ياروغلىككە چىقر يۈلين
توشونتيرگين خطر يۈلين
بلەم اللە، بلەم اللە!

بو يۈلدە جانندن اۋتگەيسن
غم و خونابه يوتگەيسن
اۋليم يادين اونوتگەيسن
بلەم اللە، بلەم اللە!

كېرەك اۋق تېشسە يانينگنى
كېرەك آغريتسە جانينگنى
چىقرمە گيل فغانينگنى
بلەم اللە، بلەم اللە!

ارادەنگ استوار اۋلسون
ظفر سېنگە حصار اۋلسون
يۈلينگدە تنگرى يار اۋلسون
بلەم اللە، بلەم اللە!

ېل اېندى اوخلەگين جانيم
جسارتلى بېگيم، خانيم
صدفسيوز درغلطانيم
بلەم اللە، بلەم اللە!

سرپل شېرى: قيش فصلى، ۱۳۳۱ (۱۹۵۳)

آمو دريا

آمو دريا، اي جۇشقىن اولوغ دريا
اي عظمت دريا، اي قوتلوق دريا

عصرلردن بېرى تېنمەي آقەسن
چۇللار تامان حسرت بىلەن باقەسن

قوياش سېنىڭ آتەنگ، دىنگىزدور آتەنگ
"ھىرود" و "ھىلمند" ايككى ايناغەنگ

"مىكونگ" ھەر كۈن سېنگە يوبارر سلام
"نيل" قلىبدە سقلىر سېنگە احترام

سېنى "سىردىيا" بىلەدى قىرىنداش
"والگە" حسابلەيدى اۋزىگە يۇلداش

يورتىم كۈز بۇلسە، سېن اوزون كېرىگى
تېنچلىك چىگرەسى، دۈستلىك كۈپرىگى

سېن شىرق اولكە سىنىڭ اۋلىمىس غرورى
اۋرتە آسيادە حيات تامورى

سېن پامير، هندوكش مجسم جانى
سېندە آقر يىڭى تىرىكلىك قانى

سېن اولوغوار تارىخچى سن، اپ دريا
اۋتميش دن بيزگە اېلچى سن، اپ دريا

قىراغىنگدە توختە گن من صبرسىز
چۈللردە سېن تامان قۇيىپ كېلدىم ايز

سۈزلە مېنگە اېشيتگن - كۈرگىنىگدن
حيات جريانىدە اۈرگىنىگىگدن

آمو دريا بو سۈزىمدن قوزغالدى
تۇلغندى و مېن تامان نظر سالدى

هر گردابى كۈرىندى مېنگە بير كۈز
تۇلقوندىن تىل چىقەرىپ باشلەدى سۈز:

- اۋتميشدىن سۈزلەمە، تېگەدى جانگە
اۋتميش صحيفە سى بۇيلگن قانگە

كۈب كۈرگىنمن قىتتىق واقعه لرنى
خلق اوستىگە كېلگن فاجعه لرنى

ظالمىر كۈپ تۈكگن انسان قانىنى
وحشىلر سىنگرى آلگن جانينى

دريا بۇلىپ آققن قانلر يادىمدە
ظلم آستىدە چىققن جانلر يادىمدە

آتەسىز قالگن گودك لر صداسى
غىزىلگن آنە لر واويلاسى

عكس اېتەدى تون و كون آوازيمدە
قۇشيلهدى هيجانلى سازىمگە

لېكن بو اولكه خلقي قهرمان خلقي
ياولرگە ياو، دوست لرگە مهربان خلقي

كوره شدن توخته گن اېمس بير زمان
كوره شدن توخته مس، باردور تا جهان

هر كون ظفر تامان قدم تشله يدي
ينگى تيريكليك اوچون ايش باشله يدي

اېرته - ايندين ايشچى برنا - جوانلر
كوكسيم اوزره قورگه ي كته توغانلر

ينگى قلعه، ميرعلم و شاديان
شبرغان چؤللىرى بؤلگه ي گلستان

هر تيكن اؤرنیده آچيلگه ي يوز گل
زاغ - زغن اؤرنیده سيره گه ي بلبل

هر تامان قوريلگه ي يشنه گن باغلر
گلدن توله چمنزارلر، چرباغلر

سوويم يېتگن يېرگه بغيشله گه ي جان
مېنينگ خصلتيم گه قايل دور انسان

مېن دېنگيز فرزندى، طوفان اويه سى
تۇلقونلر آنه سى بوران اويه سى¹

دشت لىلى، ۱۳۴۶ (۱۹۶۸) يىل

¹ "امو دريا" شعرى هم محترم الحاج محمد كاظم امينى تاليف ايتگن "تذکره شعراى جوزجانان" كتابى نينگ ۹۹-۱۰۰ بيت لريده شعر ايگه سيدن سوره مسدن ناشيانه تصرف قيلينيپ نشر ايتيلگن. ۲۸ بيتليک شعرنى ۱۱ بيت گه قسقرتيريب سوزلرينى تحريف قيليش، بيت لر آراسيده گى منطقى تسلسل گه برهم ييريب اونى توشونيب بولميدگن بيير منظومه گه ايلنتيرگن.

سېن سىز

نىلەى كە بۇلدى عالم كۇزىمدە تار سېن سىز
اې نازنىن يۇقالدى صبر و قرار سېن سىز

شەلا كۇزىنگ كۇنگولنى مست ايلە دى و مخمور
كېتمس باشىمدىن اېندى رنج خمار سېن سىز

فرياد كيم اسيرىنگ بير كون جھاندىن اۋتگەى
ايرو يورىب چېكىيان كۇپ انتظار سېن سىز

جنت گلىنى سېومس كۇرگن گۇزەل يوزىنگىنى
آواره ليكنى ايلب دايم شعار سېن سىز

ناز ايلە، جور كۇرست، لېكن شونى يىليپ قۇى
عاشق چيدالمس اېندى، اى نازلى يار سېن سىز

رباعى لر

گۈزەل صياد

كۈنگىلىم قۇشىن اولە گن گۈزەل، اي صياد
شېرىن صفت اېردىنگ، مېنى اېتىدىنگ فرهاد
ھجران تونىدە سۇرمس اېسنگ احوالىم
ايلكىنگدن اولوس آلدېغە چېككوم فریاد

برچه گە منظور گۈزەل

اۋت ياقدى مېنىنگ قلىيمە بىر حور گۈزەل
ھر بىر سۈزى تاتلى، اۋزى مغرور گۈزەل
اينگىچكە بېلى، كۈزلرى مخمور گۈزەل
اۋز حسنى بىلن برچه گە منظور گۈزەل

اوندىن اۋتمم

جان آفتى اول مېنىنگ عزيز جانانىم
اۋز عشقى بىلن اېگىلب آلگن جانىم
قلىيم كۈكىدە قوياش كىبى نور ساچر
اوندىن اۋتمم تۈكىلسە حتى قانىم

ملاحتلى سن

گل لر کىبى اى يار لطافتلى سن
اۋز عشوه لرینگ ييرله ملاحتلى سن
سېن "زهره" سن و برچه گۈزەللر ايچره
ممتازسن و ناز و نزاكتلى سن.

تيل لال قالور

كۈز خيره بۇلور گۈزەل جمالينگى كۈريب
لعل لب و رخساره آلينگى كۈريب
تيل لال قالور شيرين مقالينگ اېشىتيب
جان تلىپنه دور ايككى ھالينگى كۈريب

سېن سن، سېن

ھر لحظه خيالىمدە فقط سېن سن، سېن
كولگو و ملاليم دە فقط سېن سن، سېن
اىستكلر ايله حقه قەرب يوز توتسم
تنگريغە سواليمدە فقط سېن سن، سېن

ايرىلىق داغى

سېن ييرله چيرايلى دور محبت باغى
سېن ييرله يشيل مەر و وفا يفراغى
ھر داغ كېتىپ، كۈنگۈلدە ھر زخم بيتەر
لېكن بيتمس بو ايرىلىق نينگ داغى

سېوگى قناتى

افسوس و فغان، سوودېك اۋتر اوشبو حيات
يوق ذره چه ياشلىك و گۈزەللىكدە ثبات
كېل اوج آلهلىك مەر و وفا چۇققى سىگە
باغلب اۋزىمىزگە سېوگىدن كوچلى قنات

بۇيىنگ نھالى

بو تازە نھال، بۇيىنگ ابرور، تال ابرمس
بو تاتلى، شيرين سۇزىنگ ابرور، بال ابرمس
ھر قنچە ھم اورسە گل چيرايلىك لافىن
دلبرلىك اوچون سېن كىي تمثال ابرمس

عالم كولسىن

كولگىن گوزەلىم سېن بىلە عالم كولسىن
عالم بۇلەگى بو بنى آدم كولسىن
كولسىن برى يېرگە تىكىلىپ يولدوزلر
كۇنگول لرە يىتمەسېن الم - غم كولسىن

اۋرتندىم

ھجران اۋتىدە كويىب يانيب اۋرتندىم
كۇنگىلن تاپىشىمگە ايشانيب اۋرتندىم
نې چاغلى ابرور ياقىملى بو عشق اۋتى
سېوگى آلاويدە قووانيپ اۋرتندىم

حزىن فرىادىم

قىغو چىقارور كۇكگە فغان و دادىم
ھجران قۇلى بوزماقدە مېنىنگ بىيادىم
سېن تونلرى مست اويقودە، ناز اويقوسىدە
يېتمەيدى قولايغىنگە حزىن فرىادىم

قىغو وغم

سېزگن موسن اي دوست نە دور قىغو و غم
تونلر اۋتيرىپ كۇتىپ، چېكىش درد و الم
مشتاق كۇنگول زارېن اېشىتگن سن مو
ياش ايلەنيان كۇزدە يىغىلگندە نم

جانيم صدقه

بۇلىسىن سېنگە اى يار بو جانيم صدقه
هر باقىشىنگە روح و روانيم صدقه
هر نازىنگ اوچون برچه وجوديم قربان
هر لطفىنگ اوچون ايككى جهانيم صدقه

محبت كۆزگوسى

كۆنگلومگە ايليق محبتىنگ كۆزگوسيدور
هر لحظه اۆزىده صورتىنگى توشورور
زنهار بو عشق كۆزگوسىن سىندىرمه
يۇق اېرسه محبتىنگ بناسى بوزولور

سرلى اظهار

كۆزىنگدهگى بونچه راز و اسرار نېدور
ايمالريده بو سرلى اظهار نېدور
انكار اېتىب تىلده محبت رمزىن
كۆز غمزەسى بيرلن قىلىش اظهار نېدور

طرفه بير سر

سر مست اېمس كۆزىنگ و مخمور اېمس
يوز راز بولاغيدور، بو مستور اېمس
هر بير باقىشىنگده طرفه بير سر بار كيم
بيلماق اونى هر كيمسه گه مقدور اېمس

اينجى سىن

كۆب قيلمە مېنگە ستم دېسم، اينجى سىن
آرتيرمه كۆنگولگە غم دېسم، اينجى سىن
حق سۆزىنى سۆيله گنده اچچىقلنه سىن
لطفىنگ نېگە بۇلدى كم دېسم، اينجى سىن

تاتلى اهرمس

سېن سيز مېنگە بو حيات تاتلى اهرمس
قند و عسل و نبات تاتلى اهرمس
ياقمس مېنگە هيچ نرسە سېندن ايرو
القصة بو كاينات تاتلى اهرمس

مبارك بۇلسين

اې جان سېنگە نوروز مبارك بۇلسين
عمرينگ قدحى بخت مېيگە تۇلسين
هر كيمسە يامان باقسە يوزينگە يارب
كوز فصليده گل يفراغى ينگليغ سۇلسين

قرا شام اۋتر

چرخ ايلنه دير، بو ييلن ايام اۋتر
ذلت اۋتر و راحت و آرام اۋتر
قيغوگە تۇلە لحظه لر اۋتمس دېمە گيل
آيدين كون اۋتر بۇلسە، قرا شام اۋتر

تاشكينت: ۲۰۰۰ استاد جوز جاني حقيده

بېنوالردن بیرى

۱۹۹۵ نچى يىل، تركيه ده اقامت قىلوچى افغانستانلىك دوستيم شاعر و ژورناليست محمد امين اوچقون گه "سلمنا" و "سېوه سن مو" سر لوحه لى غزل لريمنى يوبارگن اېديم. شاعر اولردن الهام لنيب قوييده گى شعرنى يازيب يوبارگن اېكن. مېن اونى دوستيمدن بير خاطره صفتيده اوشبو مجموعه گه كيږيتگيم كېلدى:

يوخلايمش غربتده بيزنى آشنالردن بيرى

آشنالر زمره سيده با وفالردن بيرى

بيزگه كوندريمش وطندن ينگى بير ايكيكى غزل

فطرتى آيينه دېك قلبى صفالردن بيرى

صدق و اخلاص و محبتلرنى اظهار ايلاميش

قهرمانلر اولكه سيدن اصدقالردن بيرى

هر كيشى كؤرسه اونينگ شعرينى "سلمنا" دېگاي

اول بلاغت بابيده فكرى رسالردن بيرى

شعريده "چين سېوگى انسانگه بويوك دولت" دېميش

كؤنگلى سېوگى بيرله تؤلگن همناولردن بيرى

شعر ايتمكده اونينگ طبعى اېرور "مشكل پسند"

شعر بيلمكده اؤزى "مشكل كشا"لردن بيرى

برچهميز دهر انقلابيدن پريشان ذره دېك

بيزگه يېر بهرماس بوگون ارض و سمالردن بيرى

اېزدى بو غربت عذابى جسم و جاننى دوستلر
قالمەدى اولدەگى كيف و صفالردن بىرى

آتشين عشقى ايله مونكلوغ نوا ساز ايله گان
يورتىنى ايچدن ساغينگن بېنوالردن بىرى

بخت يار اۋلسە بيزە اقبال يوزلنسه اگر
هموطن لرنى كۈروشمكدور رجالردن بىرى

يا اولوم يا اولكه استقلالى بيزىنگ آرزو
كاشكى بۋلسە اجابت بو دعالردن بىرى

مېن وطن عشقى ايله حتى اونوتوم كيندىمى
صيد اېتالمس كۈنگلومى يوز دلربالردن بىرى

دلربالر شېھرى "استانبول" بيزە مقبول اېماس
بورده يۇق "كابل" دەگى يوز مه لقالردن بىرى

يازدى "بوسفور" ساحليده اوشبو غربت شعرىنى
قارەلر آواره سى بختى قرالردن بىرى

اۈزگە لر يورتيدە غربت شېھرى نينگ آواره سى
"اوچقون" افغان شاعرى يوز بېنوالردن بىرى

فېرورى ۱۹۹۵

بوسفور ساحلى-استانبول

من چیستم؟

من چیستم؟ غریق یم بیکرانه ای
بی اختیار خویش به هر سو روانه ای
چون ساحل فتاده ای از خویش بیخبر
هر دم ز موج خورده به رو تازیانه ای
در بحر زندگی چو شکسته سفینه ای
نی ناخدایی و نه امید از کرانه ای
عمری گذشت و از من مجروح سر نزد
آهنگ روح پروری، ای دل ترانه ای
از خامشی فسرده شدم، ناتوان شدم
یارب، توان ناله و آه شبانه ای
در راز هستی آنقدر از خویش میروم
کز هستی ام به دست نیاید نشانه ای
نی ناله رسا و نه آزادی چمن
چون من مباد بلبل بی آشیانه ای

پغمان، کابل: ۱۳۳۴

راز زندگی

ساحلی گفتا به موجی بیقرار

کای حیانت را طپیدنھا مدار

اینهمه بی صبر و بیتابی چرا؟

در طپش مانند سیمایی چرا؟

گاه خاموشی و گاهی در خروش

لحظه بی فارغ نه ای از جنب و جوش

میزنی خودرا به هر کوه و کمر

خویش را گم کرده ای، مستی مگر؟

یاکه از عقل و خرد بیگانه ای؟

می ندانی پا ز سر دیوانه ای؟

موج غلتان زین سخن آمد به جوش

گفت: خاموش ای ز خود غافل، خموش!

هیچ دانی چیست راز زندگی؟
راز آزادی و راز بندگی؟

زندگی تاب و تب است و آرزو
زندگی گیرد ز جنبش رنگ و بو

تاب و تب فرق حیات است و ممات
هست در جنبش نظام کائنات

دور مهر ار ارض ننماید طواف
می نیاید در مواسم اختلاف

هر طرف گر ابر ننماید گذر
میشود نذر فنا نوع بشر

گر دل از جنبش بماند ناگهان
افتراق افتد میان جسم و جان

من که هستم در تحرک زنده ام
نی چو تو فرش زمین و بنده ام

پس طپیدنهار مدار زندگی است
آرمیدن هست مرگ و نیست زیست

پغمان، کابل: ۱۳۳۳

دور از تو

شبهها دلم به یاد تو بیتاب میشود
در انتظار میتپد و آب میشود

قربان آن لب هوس انگیز میشوم
کز نازکی به زیر زبان آب میشود

چشمم چو نیست وصل به بیداری اش نصیب
با حسرت وصال تو در خواب میشود

تصویر نازنین تو جاداده ام به دل
قلبم ببین که عکس ترا قاب میشود

هر گز مگوی سیر نگه گن به چشم من
کی چشم از نگاه تو سیراب میشود؟

صد بار خواستم که زیادت برم ولی
هر بار دل چو کوره سیماب میشود

"شرعی" جدا ز تو نتواند بسر برد
دور از رخ تو نغمه مضراب میشود

جسارت شهباز

هر گاه لعل لب به سخن باز می‌کنی
جان میدمی به عاشق و اعجاز می‌کنی

صبر و قرار تا ز دل خسته ام بری
ای جان فدای تو، چقدر ناز می‌کنی؟

بی اختیار خانه صبرم شود خراب
چون عشوه های خانه برانداز می‌کنی

از باده نگاه تو سر مست میشوم
گاهی که لطف و مرحمت ابراز می‌کنی

گاهی تو بی سبب ز برم دور میشوی
باور به حرف دشمن غماز می‌کنی

یک لحظه خصم جان شوی و لحظه گر
آهنگ عشق و مهر و وفا ساز می‌کنی

آخر من المزده ات را کجا و کی
با دولت وصال سر افراز می‌کنی؟

ای چشم یار کاین همه دل کرده ای شکار
بیماری و جسارت شهباز می‌کنی

تابنده ای "ستاره" زیبائی و جمال
کی روزن وفا به رخم باز می‌کنی؟

"شرعی" بینوا و ستمدیده را چرا
از خویش دور ای بت طناز می‌کنی؟

تاشکند: ۱۹۹۷

به مطرب

تقدیم به: م

مطرب ای زخمه زن تار دل
مطرب ای محرم اسرار دل

با صدای خوش خود مستی بخش
صد چو من دلشده را هستی بخش

پای تا سر نکو و شوق انگیز
در دل و روح همه ذوق انگیز

چشم افسونگر و موزون اندام
زلف آشفته، پر از حلقه و دام

نازنین طلعت و شوخ طناز
مهوش دلکش و سر تا پا ناز

با ادا و رخ چون بدر منیر
دل بسیار کسان کرده اسیر

ای که با حنجره طالایی
غصه و درد ز دل بزدایی

صوت شاد ملکوتی داری

گل امید به دل میکاری

بلبلی با صفت خوشخوانی

سرو باغی و گل بستانی

هست در بزم خوش نوشانوش

صوت گرم تو نوازنده گوش

بیدلان از می آوازت مست

جمله از زمزمه و سازت مست

شعر با شور و طرب میخوانی

ذوق هر دلشده را میدانی

صوت دلکش چو بم و زیر کنی

دل و جان همه تسخیر کنی

گاه محزون بسرایی، گه شاد

شیوه فتنه گری را استاد

چون به بیرون کنی از خانه خرام

دل صد راهرو افتد در دام

با قد راست چو سرو آزادی

میبری دل تو عجب صیادی

صوت گرم چو طنین اندازد

شور بر روی زمین اندازد

در صدای تو چه سحر است نهان

که رباید ز همه تاب و توان؟

بنده را چون شود، ای آفت جان

بپذیری ز ارادتمندان؟!

تاشکینت: ۱۹۹۵

چه روزها ...

چه روزها که به راه تو منتظر ماندم
چه شامها که به یاد تواش سحر کردم
چه لحظه ها که نشستم به حسرت دیدار
چه بارها که تمنای بی ثمر کردم

چه سالها که ترا چون صنم پرستیدم
به پیش پیکر زیبای تو زدم زانو
همیشه با تو و اما همیشه دور از تو
به سوز و درد و گداز و فراق کردم خو

تو چون ستاره رؤیائی خیال انگیز
در آسمان دل خفته ام درخشیدی
تو چون فرشته زیبا و چون الهه عشق
به من محبت و نیروی عشق بخشیدی

به گوش جان من ای صبح آرزو دیگر
جهان ترانه شیرین عشق میخواند
ستارگان همه نور امید میپاشند
سپیده ظلمت شب را ز خویش میراند

ولی دریغ تو قدر وفا ندانستی
شده ز عاشق دیرین خویش زود جدا
کنونکه میروی از نزد من چو جان عزیز
برو، برو، که دگر میپسارمت به خدا!¹

کابل: ۱۹۶۶

¹ این شعر توسط سراینده مشهور افغانستان فرهاد دریا در آهنگ زیبایی که خود او ساخته به اسلوبی مطبوع و دلنشین سروده شده و بعد توسط خواننده خوش آواز اوزبیکستان منیره خانم محمدوا در کلیپی قشنگ باز خوانی شده است.

بوی خون¹

موسم عیش و طرب آمد و در بند غم
دست و پابسته زنجیر جفا و ستم

بسته صیاد پر و بال من از بیرحمی
ورنه شهباز مقام ملکوت و حریم

دگران با قد آزاد روانند و من
با دل پر ز شرار استم و با قد خم

بی سبب جای سرشکم منما خون بیرون
ظالما میترس از اشک دو چشم چو یم

بسکه پر خون شده از یأس دل غمزده ام
بوی خون از رقمم آید و خون از قلمم

همه فائز به مرام و من "شرعی" ناکام
بنما ای فلک انصاف که من از که کمم؟

¹ ۱۳۳۲ ییل "عرفان" مجله سیده نشر اپتیلگن.

استاد جوزجانی حقیده

فنلر دوكتوری پروفیسور عبدالحکیم شرعی جوزجانی، مرحوم سید معصوم اؤغلی، حوت آیی نینگ ۱۵ کونی ۱۳۱۳ ییل (مارچ آیی ۱۹۳۴ ییل) جوزجان نینگ قدیمی مرکزی بۆلمیش سرپل شهریده توغیلیب وایه گه یبتدی. اونینگ نسبی آته تاماندن نقشبندیه طریقتی نینگ مشهور پیشواسی و نظریاتچی سی حضرت مخدوم اعظم دهییدی گه یبتیب باره دی و آته تاماندن حضرت میرروزه دار احفادی دن بۆلمیش فقیه، شاعر و خطاط مرحوم قاضی محمد اسماعیل نبیره سی دیر.

جوزجانی اؤزبیک تیلینی اؤز آنه سی مرحومه بی بی حبیبه دن اؤرگندی. باشلنغیچ تعلیماتنی سرپل شهریده آلیب، پغمان ده گی آلتی ییل لیک علوم شرعیه زمانوی عالی مدرسه سینى توگندی. ۱۳۳۸ نچی ییل کابل پوهنتونی قاشیده گی «شرعیات» فاکولته سینى بیتیرگندن کپین ۱۳۵۷ ییل گچه اطلاعات و کلتور وزیرلیگی اداره لریده عمومی نشریات اعضاسی، «انیس» روزنامه سی تدقیق مدیری، «اصلاح» روزنامه سی تدقیق مدیری و تعطیل کونلری نشری نینگ مسؤول مدیری، رادیو افغانستانده راپورتاژلر مدیری، پروگراملر مدیری، فولکلور ریاستی ده ریسرچ مدیری، شونینگدک آریانا دائرة المعارف علمی و مسلکی اؤرین لریده ایشلب کبلدی.

او بېشینچی و آلتینچی صنف لردن شعر و ادبیاتگه قیزیقپ تاغه لری ییریک عالم و شاعر مرحوم استاد عظیمی جوزجانی و مرحوم محمد قاسم قاضی زاده تشویق و ترغیبی بیلن «حکیمی» تخلصی بیلن شعر یازیشنی مشق و تمرین قیله باشله دی. اونینگ بیر منظوم طلبنامه سیگه جواباً استاد عظیمی بیر قطعه شعر یازیب اونى تشویق اېتگن اېدی. جوزجانی ایش جریانیده مطبوعات بؤیچه امریکالیک پروفیسور جالف تامانیدن آچیلگن ژورنالیسم عالی کورسینی توگه تیب فراغت سندینی آلدی.

او ۱۹۷۶ ییلی سیاسی فعالیتلری اوچون سردار محمد داود بویروغیگه بناءً دولت ایشیدن بۆشه تیلدی. شرعی جوزجانی ۱۳۵۷ ییل ثور اؤزگیشیدن کپین - ۱۹۷۸ ییلدن ۱۹۷۹ ییل گچه افغانستان عدلیه وزیرى و مدعی العمومی (لوی حارنوالی) بۆلیب ایشله دی. او ۱۳۵۷ ییل «محبوسلر حقیده عفو و تخفیف مجازات» فرمانی لایحه سینى ایشلب چیقپ، دولت رهبریتی قرارینی آگندن کپین بوتون مملکت بؤیچه اؤن تورت مینگ (۱۴۰۰۰) محبوسنى قماقدن چیقیشگه موفق بؤلدى. قالدنلر نینگ حبس مدتیکه تخفیف بېریلدى. افغانستان محبس لریده بیرارته هم محبوس عیال قالمه دی.

جوزجانی ۱۹۷۹ ییل شوروی اردوسی افغانستانگه کیریب کلبیب، دولتنی تۆنترگن کونی، باشقه دولت رهبرلری بیلن قماقچه سالیندی. پلچرخى تورمه سیده یبتی ییل و اوچ آی آغیر رژیমে ده اؤتکزگندن کپین ۱۹۸۶ ییل دوکتور نجیب الله دوریده تورمه دن چیقهریلدی. اوندن کپین قاضی القضاة بیرینچی معاونی و امنیت عامه دیوانی رئیسى بۆلیب ایشله دی. ۱۹۹۲ ییل اؤزبکستان یازوچیلری اوپوشمه سی تکلیفی گه بناءً مشهور عارف شاعر بابا رحیم مشرب توغیلگن کونینی نشانلش مراسمی گه اشتراک اېتیش اوچون تاشکینت گه کلبیب اقامت قیلدی.

شرعی جوزجانی عرب، دري، ترك و پشتو تيل لريني بيله دي. اؤزبېك و دري تيل لريده يازه دي و ايجاد قيله دي. او بيرينچي بۇليب استبداد دوریده افغانستان مطبوعاتیده اؤزبېك تيلیده شعر و مقاله لر نشر اېتدی. اؤزبېك تيلي و ادبياتي پارلاق اؤتميشي و آخرگي دورده اونينگ اچينرلي احواليني اؤرته گه تشلب، بيرينچي مرته افغانستان مطبوعاتیده توركي خلقلر مدني حقوقي آياق استي قيلگن دولتي قتيق انتقاد استيگه آليب، توركي تيللرگه نشریات حقوقي بيريليشيني طلب قیلدی.

۱۹۹۱ يیل اونينگ تکليف و تشيبي يیلن دولت رهبري بويروغي اساسیده افغانستان فنلر اکادميسي تامايندن بويوک شاعر و دولت اربابي امير عlishېر نوایي نينگ ۵۵۰ ييلليگي خلق ارا سمپوزيم آرقه لي نشانلندی. اوشبو مناسبت يیلن بير قطار کتابلر و مقاله لر چاپ اېتيليب، راديو-تلویزیونده دوره صحبتلر اؤتكه زیلدی، رساملر تامايندن نوایي پورتريتلری و اونينگ حياتيگه تېگيشلي لوحه لر يره تیلدی، نوایي نينگ توركي خمسه سي مرحوم عبدالغفار بياني اهمامي يیلن بيرينچي مرته افغانستان ده کته تيرازده نشر اېتیلدی.

جوزجانی گه خدمت جريانيده قيزيل بيراق نشانی، افتخار نشانی، افغانستان مستقلليگي ۷۰ ييلليگي مدالی بيريلگن. ۱۹۹۱ يیل اؤزبېك شعر و ادبياتي بۇيچه يازوچيلر اويوشمه سي نينگ عlishېر نوایي مكافاتيني آليشگه موفق بۇلگن.

شرعی جوزجانی اؤزبېكستانده ۱۹۹۴ يیلدن باشلب تاشکينت دولت حقوقشناسليک انستيتوتیده پروفيسور اکمل سعیدوف يیلن همکارليکده اسلام حقوقي فني دن درس بيريشگه باشله دي. ۱۹۹۶ يیل اونينگ رهبرليگیده «افغانستان قانونچيليگي تکاملیده اسلام شريعتي نينگ اؤرنی» موضوعی بۇيچه اؤز علمی رساله سيني ياقلب حقوقشناسليک رشته سيده دوكتورليک (Ph.D) علمی درجه سيني آلدی.

۱۹۹۹ يیل اؤزبېكستان جمهور رئيسی فرمانی اساسیده تاشکينت اسلام اونيوبرسي تي تأسيس اېتيليشي يیلن، جوزجانی تاپشيريلگن وظیفه گه بناء «اسلام حقوقي» کفدراسيني تشکيل اېتيب، اونده اؤقيله ديگن فنلر دستوريني توزدی و اؤرته آسیاده يگانه بۇلگن «اسلام حقوقشناسليگي، حنفي مذهبي و اؤرته آسیا فقيه لری» ناملی اؤقو قۇللنمه سيني يازيب نشردن چيقردی. اوشبو کتاب ۲۰۰۷ يیل اؤزبېكستان عالی و اؤرته مخصوص تعليم وزيرليگي تامايندن بوتون مملکت بۇيچه يؤلگه قۇييلگن کؤريک تئلاوی (مسابقه) ده درسليکلر و اؤقو قۇللنمه لر قطاریده اوچينچي اؤرينلی مکافاتنی آليشگه موفق بۇلدی.

او ۲۰۰۵ يیل «اسلام حقوقي و حنفي مذهبي ترقياتيده اؤرته آسیا فقيه لری نينگ اؤرنی» ناملی علمی رساله سيني حمايه قيليپ وزيرلر محکمه سي حضوریده گی عالی اتيستتسيه (بهالاش) کميسيوني تامايندن حقوقشناسليک بۇيچه فنلر دوكتوری (دوكتور علوم) علمی درجه سيني، شونينگدېک ۲۰۰۶ يیل دتسينتليک، ۲۰۰۸ يیل پروفيسورليک علمی عنوانلريني آليشگه اېريشدی.

اونينگ علمی رهبرليگیده حقوقشناسليک بۇيچه نگاره يوسوپوا «اسلام ده عيال حقوqlريني اؤرگنیش نينگ نظری-تطبیقي جهتلری» موضوعیده (۲۰۰۶ يیل)، زهرا بېگمتووا «اسلام ده ميراث مسئله لری نينگ ترتيب گه ساليينيشی» موضوعیده (۲۰۰۸ يیل) دوكتورليک علمی درجه سيني آليش اوچون يازيلگن اؤز علمی رساله لرینی حمايه قيليپ گه موفق بۇلدیلر.

شرعی جوزجانی علمی و ادبی خدمت لری اوچون ۲۰۰۵ يیل اؤزبېكستان جمهور رئيسی اسلام کريموف فرمانيگه بناء دولت نينگ يوکسک مکافاتي - «دوستليک» اؤرديني يیلن مکافاتلندی.

او هر دايم اؤزبېكستان و چيت اېلده بۇليب اؤته ديگن خلق ارا علمی و عملی کنفرانس لر و سيمينارلرگه اشتراک اېتيب کېلماقده. ۲۰۰۲ يیل ايرانده بۇليب اؤتگن اسلام بيرليگي کنفرانسیده «اسلام حقوقي تکاملیده اجتهادنينگ رولی» موضوعیده، ۲۰۰۴ يیل خلق ارا ايرانشناسليک کنفرانسیده «نقش شعراي ذواللسانين در تکامل زبان و شعر فارسي» موضوعی بۇيچه علمی معروضه قیلدی. او اؤزبېكستان راديو-تلویزیوني يیلن دائمی همکارليکده. اؤزبېكستان مطبوعاتیده 140 دن ارتيق علمی-ادبی مقاله لری نشردن چيققن.

شرعی جوزجانی يازگن کتابلر:

الف- دري تيلیده:

- ۱- «دانشمند پيشاهنگ ابوريحان بيروني» کتابی. کابل، دولت مطبعه سي ۱۳۵۷ يیل.
- ۲- «معلم ثاني ابونصر فارابی» رساله سي. ژوندون مجله سي، ۱۳۵۲ يیل سانلری.
- ۳- «طبيب فيلسوف - ابو علي ابن سينا» رساله سي. ژوندون مجله سي، ۱۳۵۲ يیل سانلری.
- ۴- «نگاهی به فولکلور اؤزبېك و ترکمن». فولکلور مجله سي، ۳-۱ سانلر.
- ۵- «سرپل نينگ مشهور شخصيتلری و شاعرلری» رساله سي. بيدار روزنامه سيده 1331 يیل کېتمه-کېت نشر بۇلگن.

ب- ترجمه لر:

عرب تیلیدن فارس تیلیگه ترجمه لر:

- 1- «مرا به یاد آر». مشهور عرب یازوچیسی یوسف السباعی نینگ 400 بېتلیک رومانی. اصلاح روزنامه سی پاورقی سیده، ۱۹۷۳ ییل.
- 2- «دوازده زن». داستانلر مجموعه سی، یوسف السباعی اثری، ژوندون مجله سی، ۱۹۷۳ ییل سانلری.
- 3- «نیایش شباویز». دوکتور طه حسین اثری، ژوندون مجله سی، ۱۳۵۲ ییل سانلری.
- 4- «مشهورترین داستانهای عشقی تاریخی». سلامه موسی اثری، پشتون ژغ مجله سی.
- 5- «صهیونیسم چیست؟» کتابی. اصلاح روزنامه سی.

اؤزبیک تیلیدن دری تیلیگه:

- 1- «نوايي» رمانی. م.ت. آی بېک اثری. ژوندون مجله سی، ۱۳۵۳-۱۳۵۴ ییللر سانلری.
- 2- «داستان دو دل». شرف رشیدوف اثری. ژوندون مجله سی، ۱۳۵۶ ییل سانلری.
- 3- «امیر خسرو بلخی». شاه اسلام شاه محمودوف و باسط موسایف اثری، عرفان مجله سی، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۵ ییللر سانلری و هندوستان سفارتی بۆلیتنی.

ج- اؤزبیک تیلیده یازگن کتابلری:

- 1- «تصوف و انسان» کتابی. تاشکینت، عدالت نشریاتی، ۲۰۰۱ ییل، 191 بېت.
- 2- «اسلام حقوqشناسلیگی: حنفی مذهبی و اؤرتة آسیا فقیه لری». تاشکینت، تاشکینت اسلام اونیورسیتی نشریاتی، ۲۰۰۲ ییل. 255 بېت.
- 3- «مرغینانی و اونینگ ایزداشلری». تاشکینت، تاشکینت اسلام اونیورسیتی نشریاتی، ۲۰۰۰ ییل.
- 4- «بخارالیک بویوک فقیه — ابو زید دبوسی». تاشکینت، تاشکینت اسلام اونیورسیتی نشریاتی، ۲۰۰۸ ییل.
- 5- «شرق و انسان حقوqلری». (پروفیسور اکمل سعیدوف ییلن)، تاشکینت، عدالت نشریاتی، ۱۹۹۸ ییل. 214 بېت.
- 6- «شرق سیویلیزتسیه سی (تمدنی): انسان و حقوq». (پروفیسور اکمل سعیدوف ییلن). تاشکینت، اجتماعی فکر نشریاتی، ۲۰۰۵ ییل، 271 بېت.
- 7- «برهان الدین مرغینانی: حیاتی و علمی میراثی». (دوکتور نگاره یوسپوا ییلن). تاشکینت، اؤزبیکستان ریسپوبلیکه سی پرزیدنتی حضوریده گی دولت و جمعیت قوریلش اکادمیسی نشریاتی، ۲۰۰۷ ییل.
- 8- «امام بخاری و زمان ماجرالری». نشر آستیده.
- 9- «امو دریا». شعرلر تۆپلمی. کابل، افغانستان دولت مطبعه سی، ۱۳۶۹ ییل.
- 10- «یورک سرلری». شعرلر تۆپلمی.
- 11- «اسلام حقوqیده محتسب (امبودسمن) انستیتوتی». ۲۰۰۷ ییل. «جهان امبودسمن لری» کته تۆپلمی. (روس و اؤزبیک تیل لریده).
- 12- «اؤزبیکستان ملی انسیکلوپیدیه سی» ده ایریم آرتیکل لر.
- 13- «فلسفی لغت» و «اؤزبیک فلسفه سی» کتابلریده ایریم فلسفی و عرفانی اتمه لر شرحی.

دوکتور علوم پروفیسور عبد الحکیم شرعی جوزجانی 1999 ییلدن 2008 ییل گچه اؤزبیکستان وزیرلر محکمه سی حضوریده گی تاشکینت اسلام اونیورسیتی «اسلام حقوqی» دیپارتمنتی مدیری صفتیده «فقه» و «اصول الفقه» فنلری بؤیچه بکلورلیک و ماسترلیک دورلری محصل لریگه درس اؤتیب، اسپرانتوره بؤیچه یاش تدقیقاتچی لرگه رهبرلیک قیلیب کبلدی. او عایله لیک و ۴ فرزند ی بار.

آزاد سرسینبایوف

تاشکینت اسلام اونیورسیتی

"اسلام حقوqی" بۆلیمی کته اؤقتوچیسی